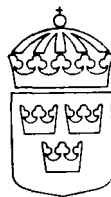

Regeringens proposition

1993/94:26

om utvidgad rätt till målsägandebiträde och förbättrat rättsligt bistånd till brottsoffer utomlands

Prop.
1993/94:26

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 30 september 1993.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Gun Hellsvik

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågor om utvidgad rätt till målsägandebiträde och förbättrat rättsligt bistånd till brottsoffer utomlands.

Enligt förslaget skall målsägandebiträde, utöver vad som nu gäller, kunna förordnas i samtliga mål om brott enligt brottsbalken, om fängelse kan följa på brottet och om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och andra omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av biträde.

Målsägandebiträdets uppgifter skall kvarstå även om talan avskiljs för att handläggas som ett särskilt tvistemål. Undantag gäller för det fall tvistemålet handläggs som ett s.k. småmål enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken. Målsägandebiträdets uppgifter skall också kvarstå när en fråga om enskilt anspråk överklagas till högre rätt. Slutligen klargörs att målsägandebiträde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade överklagat domen i ansvarsdelen.

I propositionen föreslås också ändringar i reglerna om när allmän rättshjälp skall kunna beviljas i angelägenhet som skall behandlas utom riket. Om den rättssökande är bosatt i Sverige och saken gäller ett brott mot honom eller henne som motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken skall det inte längre krävas att det finns särskilda skäl för rättshjälp. Förmånerna i utlandsangelägenheter rörande brott utvidgas till att också avse ersättning för resa och uppehälle. Vidare skall enligt förslaget reglerna i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. omfatta även dem som i utlandet

blivit utsatt för våldsbrott. Det innebär att de skall ha rätt att få sådant ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet som behövs för att de skall kunna ta tillvara sin rätt. Prop. 1993/94:26

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 1994.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs beträffande rättshjälpslagen (1972:429)¹

dels att 8 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 9 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Allmän rättshjälp får ej beviljas

1. i angelägenhet som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket, *om ej den rättssökande är bosatt här och särskilda skäl föreligger för rättshjälp,*

2. utlänningar som varken är eller tidigare varit bosatta här, om det inte finns särskilda skäl för rättshjälp,

3. den som är eller har varit näringsidkare i angelägenhet som har uppkommit i hans näringsverksamhet, om det inte finns skäl för rättshjälp med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt,

4. i fråga om anspråk som överlåtits till den rättssökande, om överlåtelsen kan antagas ha ägt rum i syfte att åstadkomma fördel vid prövning av begäran om rättshjälp,

5. för upprättande av självdeklaration,

6. för upprättande av äktenskapsförord, testamente eller gåvohandling,

7. i angelägenhet rörande bodelning, om det inte med hänsyn till boets beskaffenhet och makarnas eller sambornas personliga förhållanden finns särskilda skäl för rättshjälp,

8. om frågan om rättshjälp kan anstå till dess en annan rättslig angelägenhet, vari anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund, har avgjorts slutligt,

9. ägaren eller tidigare ägare av en fastighet eller en byggnad i angelägenhet som avser fastigheten eller byggnaden, om han har eller borde ha haft rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rätts-

1. i angelägenhet som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket; *rättshjälp får dock beviljas en* rättssökande som är bosatt här, *om saken gäller ett brott mot honom eller henne som motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken eller om det finns särskilda skäl för rättshjälp,*

¹Lagen omtryckt 1993:9.

skydd som omfattar angelägenheten och något annat inte följer av andra stycket,

10. i angelägenhet rörande trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) eller rörande skadestånd som kan betalas från en föreliggande ansvarsförsäkring; dock får rättshjälp beviljas den skadelidande om angelägenheten är anhängig vid domstol eller rör enbart annan skada än personskada,

11. den som ej har befogat intresse av att få sin sak behandlad.

I fall som avses i första stycket 9 får rättshjälp beviljas när den rättssökandes egna kostnader i angelägenheten har uppgått till minst tre gånger det basbelopp som anges i 6 § första stycket. Därvid beaktas endast kostnader av sådant slag som kan antas komma att betalas från den rättssökandes rättsskydd eller, om något sådant inte finns, kostnader som avses i 9 § andra stycket.

I fråga om visst slag av ärenden som är talrikt förekommande och normalt av enkel beskaffenhet kan regeringen förordna att allmän rättshjälp ej skall beviljas.

Under förutsättning av ömsesidighet kan regeringen förordna att medborgare i en viss främmande stat och den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där skall vara likställd med svensk medborgare i fråga om allmän rättshjälp.

9 b §

I fråga om kostnader för rättshjälp i sådana rättsliga angelägenheter rörande brott mot den rättssökande som behandlas utom riket gäller bestämmelserna i 9 § andra stycket 1-4. Detta gäller dock endast i den mån kostnaderna inte täcks genom någon försäkring eller ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten. Om den rättssökande har kallats till en domstol eller annan myndighet lämnas ersättning för resa och uppehälle även om personlig inställelse inte ålagts.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1994.

Lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.

Härigenom föreskrivs beträffande lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 a och 5 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

En i Sverige bosatt svensk medborgare, som i utlandet blivit utsatt för våldsbrott, har rätt att av beskickning eller konsulat få ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet om det behövs för att han eller hon skall kunna ta till vara sin rätt.

Bistånd enligt första stycket får omfatta kostnader för utredning och bevisning samt för ersättning till ombud eller tolk.

5 a §

Den som fått bistånd enligt 4 a § skall till staten återbetala vad han eller hon mottagit endast om det finns särskilda skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1994.

Lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde

Härigenom föreskrivs att 1-3, 6 och 8 §§ lagen (1988:609) om målsägandebitråde skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

I mål om brott enligt 6 kap. brottsbalken skall, sedan förundersökning har inletts, ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde.

Om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av biträde, skall, sedan förundersökning har inletts, målsägandebitråde förordnas även i mål om

1. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa,

2. brott enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott.

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott enligt brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitråde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

2 §

Målsägandebitråde får inte förordnas sedan åklagaren har beslutat att allmänt åtal inte skall väckas eller att sådant åtal skall

Målsägandebitråde får inte förordnas sedan åklagaren har beslutat att allmänt åtal inte skall väckas eller att sådant åtal skall

¹Senaste lydelse 1990:999.

läggas ned eller sedan åklagaren avstått från att fullfölja talan mot dom i målet.

läggas ned.

3 §

Målsägandebiträdet skall ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. *I målsägandebiträdets uppgift ingår inte att bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta görs av åklagaren.*

Målsägandebiträdet skall ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden.

Målsägandebiträdet skall bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren. Målsägandebiträdets uppgift kvarstår även om talan avskilts enligt 22 kap. 5 § rättegångsbalken för att handläggas som särskilt mål enligt reglerna för tvistemål, såvida inte målet handläggs enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken. Målsägandebiträdets uppgift kvarstår också om tingsrättens dom överklagas endast i fråga om enskilt anspråk.

6 §

Om ett målsägandebiträde förordnas, ersätts målsägandens därefter uppkommande kostnader för bevisning och utredning med anledning av talan om enskilt anspråk i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av en sådan talan.

Om ett målsägandebiträde förordnas, ersätts målsägandens därefter uppkommande kostnader för bevisning och utredning med anledning av talan om enskilt anspråk och, *i fall där målsägandebiträdets uppgift kvarstår enligt 3 § andra stycket, för resa och uppehälle i samband med inställelse inför domstol*, i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av en sådan talan.

8 §

Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader som

Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader

enligt rättens beslut betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader enligt denna lag.

som enligt rättens beslut betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader enligt denna lag. *I mål där målsägandebiträdet uppgift kvarstår enligt 3 § andra stycket gäller beträffande dessa kostnader bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 1994.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 september 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg och Ask

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Proposition om utvidgad rätt till målsägandebitråde och förbättrat rättsligt bistånd till brottsoffer utomlands

1 Inledning

I promemorian Några brottsofferfrågor - utvidgad rätt till målsägandebitråde och förbättrat rättsligt bistånd till brottsoffer utomlands (Ds 1992:24) som upprättats inom Justitiedepartementet föreslås vissa ändringar i lagen (1988:609) om målsägandebitråde, rättshjälpslagen (1972:429, RHL) och lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. Promemorian har remissbehandlats. Jag avser nu att ta upp de frågor som behandlas i promemorian. Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av promemorian som *bilaga 1*, dels promemorians lagförslag som *bilaga 2*, och dels en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 3*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 92-1404).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 9 september 1993 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som utarbetats i ärendet. De till Lagrådet remitterade förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Lagrådet har beträffande förslaget att utvidga målsägandebiträdets behörighet att ta tillvara målsägandens intressen i fråga om skade-

stånd förordat att nuvarande ordning behålls. Jag återkommer till Lagrådets synpunkter i min följande framställning (avsnitt 5.2 och 5.3). Lagrådet har i övrigt lämnat förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*. Jag har gjort vissa redaktionella ändringar i lagtexten. Prop. 1993/94:26

2 Bakgrund

För många människor som utsätts för brott medför detta ingripande verkningar av olika slag. Ett brott innebär ofta en omskakande personlig upplevelse och kan vålla både fysiska och psykiska skador samt orsaka förluster både av ekonomisk art och av annat slag. För ett brottsoffer kan det också vara påfrestande att medverka i det rättsliga förfarandet hos polis, åklagare och domstol. Mera allmänna integritetskränkningar uppstår också ofta.

Brottsoffrens situation har under senare år fått ökad uppmärksamhet. Det har på olika sätt klarlagts att brottsoffrens situation många gånger kan vara sådan att det krävs ett ökat engagemang från främst samhällets sida. I den kriminalpolitiska debatten har, såväl i Sverige som internationellt, efterhand ställts krav på olika åtgärder för att förbättra brottsoffrens ställning. I Sverige har brottsofferfrågorna aktualiserats i skilda sammanhang under de senaste åren. Riksdagen har i olika sammanhang - som jag i det följande skall redovisa närmare - givit regeringen i uppdrag att se över lagstiftningen i olika hänseenden. Vidtagna och planerade åtgärder finns också sedan ett antal år tillbaka redovisade i budgetpropositionerna. Redovisningarna handlar framför allt om det s.k. brottsofferprogrammet från år 1988 och hur arbetet med detta fullföljts (prop. 1987/88:100 bil 4 s. 34 f, prop. 1988/89:100 bil 4, s. 32 f, prop. 1989/90:100 bil 4, s. 36 f, prop. 1990/91:100 bil 4, s. 35 f och prop. 1991/92:100 bil 3 s. 49 f). I år finns en motsvarande redovisning intagen i prop. 1992/93:100 bil 3, s. 44 f.

I såväl höstens som vårens regeringsförklaring sägs att brottsoffrens ställning skall stärkas. I denna lagrådsremiss tar jag upp ett par frågor, nämligen frågor dels om utvidgad rätt till målsägandebiträde och målsägandebiträdets uppgifter och processuella ställning, dels om rättsligt bistånd till brottsoffer i angelägenheter som behandlas utomlands. En omfattande kartläggning av vidtagna åtgärder på brottsofferområdet har gjorts i departementspromemorian *Brottsoffren i blickpunkten* - åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning (Ds 1993:29). Promemorian innehåller också förslag till ytterligare åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning. Bl.a. föreslås att en s.k. brottsofferfond skall inrättas. Remissbehandlingen av den promemorian har nyligen avslutats och förslagen bereds nu vidare inom Justitiedepartementet med sikte på ställningstaganden av regeringen snarast möjligt.

3 Översikt över gällande lagstiftning m.m. på Prop. 1993/94:26 brottsofferområdet

Begreppet brottsoffer förekommer inte i lagstiftningen. Där används i stället termen *målsägande*. De två termerna är dock inte helt synonyma. Av 20 kap. 8 § rättegångsbalken (RB) framgår att målsägande är den mot vilken ett brott har blivit begånget eller som har blivit förnärad av brottet eller lidit skada av det.

Vem som i visst fall är att anse som målsägande har betydelse i flera avseenden. Den enskilda åtalsrätten, rätten att ange vissa brott till åtal liksom möjligheten att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet gäller i allmänhet endast för den som är att anse som målsägande i förhållande till det begångna brottet. Målsäganden är i formellt hänseende att anse som part i rättegången endast när han för talan, dvs. framställer ett yrkande om ansvar eller skadestånd. Sedan åklagaren väckt åtal, kan målsäganden *biträda åtalet* (20 kap. 8 § RB). Det innebär att målsäganden inträder i processen som åklagarens medpart och har vissa möjligheter att agera självständigt i rättegången när det gäller ansvarsfrågan. Om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal kan målsäganden i allmänhet *väcka enskilt åtal* (20 kap. 8 § RB). Om åklagaren lägger ned ett väckt åtal därför att det enligt hans bedömning inte finns tillräckliga skäl för att den misstänkte är skyldig till brottet, kan målsäganden *ta över åtalet* (20 kap. 9 § RB). Målsäganden kan i mål om allmänt åtal på egen hand *överklaga* ansvarsfrågan till högre rätt om åklagaren inte överklagar (20 kap. 8 § RB). Vidare kan målsäganden i anslutning till åtal för brottet framställa yrkanden om *enskilt anspråk* i anledning av brottet och få skadeståndstalan handlagd i brottmålet (22 kap. 1 § RB). Målsäganden kan föra sin talan genom ombud eller med hjälp av biträde (12 kap. 1 och 22 §§ RB).

Frågan om biträde åt målsäganden i samband med förundersökning och rättegång kom i fokus i samband med de omfattande ändringar i brottsbalkens regler om sexualbrott som trädde i kraft år 1984 (prop. 1983/84:105, bet. 1983/84:JuU25, rskr. 1983/84:332). Genom en ny regel i rättegångsbalken infördes då en möjlighet för en målsägande som behöver personligt stöd under rättegången att åtföljas av en s.k. *stödperson* (numera 20 kap. 15 §). Stödperson får anlitas i alla slags brottmål där målsäganden hörs. Förutsättningen är endast att målsäganden med hänsyn till brottets art eller annars kan antas vara i behov av ett personligt stöd. Möjligheten att anlita stödperson infördes i första hand med tanke på mål om sexualbrott och vissa andra våldsbrott. Stödpersonens uppgift är enbart att vara ett personligt stöd åt målsäganden. I den promemoria (Ds 1993:29) om brottsoffer jag nyss nämnt föreslås att 20 kap. 15 § RB ändras så att målsäganden i princip själv skall få bestämma om han eller hon vill åtföljas av en stödperson.

I sammanhanget bör också nämnas de möjligheter som finns att enligt socialtjänstlagen (1980:620) utse en särskild s.k. *kontaktperson*

med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter. I prop. 1983/84:105 (s. 42 f) anförts att det kan finnas utrymme att utse en kontaktperson för t.ex. den som blivit utsatt för ett sexualbrott. Kontaktpersonens uppgifter bestäms av den enskildes behov och kontaktpersonen kan också fungera som stödperson i samband med en rättegång.

I det lagstiftningsärende om sexualbrott som jag nämnt i det föregående framhölls från flera håll att det inte är tillräckligt med ett personligt stöd åt målsäganden utan att det i många fall behövs också juridisk hjälp under det rättsliga förfarandet i anledning av brottet. Regeringen uppdrog i november 1984 åt Rättshjälpskommittén (Ju 1982:01) att ta upp frågan om formerna för utvidgad rättshjälp åt i första hand kvinnor som utsatts för sexualbrott eller vissa andra våldsbrott. Kommittén redovisade sina överväganden i slutbetänkandet Målsägandebitråde (SOU 1986:49). Förslagen ledde sedermera till lagstiftning på området och lagen (1988:609) om målsägandebitråde trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:107, bet. 1987/88:JuU33, rskr. 1987/88:318). Lagen, som innebar en principiell nyordning, ger målsäganden möjlighet att på statens bekostnad få ett eget juridiskt biträde - ett *målsägandebitråde* - vid förundersökning och rättegång rörande vissa typer av brott.

En målsägande som behöver juridisk hjälp utöver den som polisen, åklagaren, målsägandebiträdet eller domstolen bistår med kan enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen få *juridisk rådgivning* eller, under vissa förutsättningar, *allmän rättshjälp med biträdesförordnande*. Rådgivning i rättsliga angelägenheter enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen lämnas av en jurist på advokatbyrå under högst en timme mot en fast avgift som i vissa fall kan sättas ned eller efterges. Allmän rättshjälp kan beviljas fysisk person i en rättslig angelägenhet, om han behöver sådant bistånd och hans beräknade årsinkomst inte överstiger ett visst belopp, för närvarande 235 900 kronor för en person utan försörjningsbörda. För att allmän rättshjälp skall kunna beviljas måste det vara fråga om en rättslig angelägenhet. Detta krav anses inte uppfyllt beträffande den som i egenskap av målsägande eller vittne enbart skall höras i rättegången. Om målsäganden framställer ett eget yrkande och därigenom blir part i rättegången, är emellertid denna förutsättning uppfylld. Utöver det fallet att målsäganden väcker talan om enskilt anspråk i brottmålet är det fråga om en rättslig angelägenhet om målsäganden själv väcker åtal, biträder åklagarens talan, fullföljer talan i brottmålet i högre rätt eller övertar väckt åtal.

Allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen kan i viss utsträckning också beviljas den som har utsatts för *brott utomlands*. En förutsättning för detta är att det föreligger särskilda skäl för rättshjälp. Den praxis som har utvecklats på området är mycket restriktiv och i enlighet med olika uttalanden i förarbetena har förmånerna begränsats till biträdeshjälp och utomprocessuella utredningskostnader. Någon ersättning för målsägandens kostnader för inställelse vid den utländska

domstolen utgår inte.

Om gärningsmannen inte kan betala skadestånd och det inte heller finns någon försäkring som täcker skadan, kan brottsoffer i vissa fall få ersättning från staten, s.k. *brottsskadeersättning* enligt bestämmelserna i brottsskadelagen (1978:413). Det är i första hand personskador som ersätts. Även om gärningsmannen är okänd kan ersättning betalas, men då måste det finnas en utredning som visar att skadan uppkommit till följd av brott och inte t.ex. genom en olyckshändelse. Ersättningsbeloppen är maximerade och det görs ett visst avdrag för självrisk. Ansökan om ersättning görs hos Brottskadenämnden inom två år från skadetillfället. Ersättning kan betalas ut även för det fall att den brottsliga gärningen begåtts utomlands. Däremot kan inte ersättning för inställelsekostnader vid förundersökning och rättegång utomlands betalas med stöd av lagen.

I Sverige finns en ideell rikstäckande organisation till stöd för brottsoffer, *Brottsofferjourernas riksförbund*. Förbundet samarbetar med den internationella organisationen The European Forum for Victim Services. I vissa länder kan brottsoffer få stöd och praktiska råd på platsen av de nationella brottsofferjourerna. Även *Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige*, ROKS, samt lokala kvinnojourer kan ge stöd till kvinnor som utsatts för brott.

Jag vill i detta sammanhang också redovisa vissa *internationella åtaganden* på brottsofferområdet.

Den 25 augusti 1988 ratificerade regeringen en inom *Europarådet* utarbetad *konvention om ersättning till offer för våldsbrott*. Enligt konventionen skall varje stat som tillträder konventionen utse en central myndighet, som skall ta emot och handlägga ansökningar om bistånd. Konventionen syftar till att harmonisera de skilda europeiska staternas bestämmelser om ersättning till offer för våldsbrott och att ge bestämmelserna bindande karaktär. En ytterligare målsättning är att säkerställa samarbete mellan konventionsstaterna i fråga om sådan ersättning. Konventionsstaterna skall särskilt verka för att personer som skadas på ett främmande lands territorium får ersättning av det landet. Konventionen har trätt i kraft såvitt avser nio stater (Danmark, Nederländerna, Luxemburg, Sverige, Frankrike, Storbritannien, Finland, Norge och Schweiz). Ytterligare fyra stater har undertecknat konventionen.

I sammanhanget kan också nämnas att FN i en rapport, *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*, Report of the Third Committee A/Res/40/881, har angivit vilka *grundläggande rättsprinciper som skall gälla för brottsoffer*. Det sägs bl.a. att offer bör behandlas med medkänsla och respekt. De skall ha rätt till rättsordningens skydd och system bör skapas för att ge offren gottgörelse på ett snabbt, rättvist och lättillgängligt sätt. Offren skall informeras om sina rättigheter och få det stöd som behövs under det rättsliga förfarandet. Om offret inte kan få fullt skadestånd från gärningsmannen eller från annat håll bör staten betala

ekonomisk ersättning om offret fått betydande kroppsskada eller ned-satt hälsa till följd av allvarligt brott. Offren bör också få den materiella, medicinska, psykologiska och sociala hjälp som behövs genom regeringens försorg och genom andra frivilliga, samhälls-baserade insatser. Berörd personal inom polis, rättsväsende, sjukvård m.m. bör utbildas för att bättre förstå offrens behov.

Prop. 1993/94:26

4 Rätten till målsägandebitråde

Mitt förslag: Rätten till målsägandebitråde utvidgas så att sådant biträde skall kunna förordnas även för andra brott enligt brottsbalken, om fängelse kan följa på brottet och det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och andra omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av biträde.

Promemorians förslag: Överensstämmer i sak med mitt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till förslaget. Hovrätten över Skåne och Blekinge ifrågasätter om det är motiverat att ställa upp olika kriterier för förordnande vid olika typer av brott. Föreningen Sveriges åklagare har framfört kritik mot den lagtekniska utformningen. En remissinstans, Brottsofferjourernas riksförbund, anser att förslaget fått en alltför restriktiv utformning.

Skälen för mitt förslag:

Bakgrund

I 1 § lagen om målsägandebitråde anges i vilka mål om brott och under vilka förutsättningar ett målsägandebitråde kan förordnas. Från början medgav lagen rätt till målsägandebitråde i mål om allvarligare sexuella övergrepp (brott enligt 6 kap. 1-6 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1-4 eller 6 § brottsbalken, BrB), om det inte på grund av särskilda omständigheter kunde antas att målsäganden saknade behov av sådant biträde. Vidare medgavs rätt till målsägandebitråde i mål om en del andra typer av brott med inslag av våld eller annan integritetskränkning, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kunde antas att målsäganden hade ett särskilt starkt behov av biträde. Det gällde t.ex. mål om vissa andra - mindre grova - sexualbrott enligt 6 kap. BrB, brott enligt 3 eller 4 kap. BrB - dvs. bl.a. misshandel och olaga hot - eller försök till sådant brott, om fängelse kunde följa på brottet samt brott enligt 8 kap. 5 eller 6 § BrB - dvs. rån eller grovt rån - eller försök till sådant brott.

Riksdagen biföll den 12 december 1989 justitieutskottets hemställan om målsägandebitråde i betänkandet Våldsbrott och brottsoffer (bet. 1989/90:JuU5, rskr. 65) och gav därmed regeringen i uppdrag att

skyndsamt lägga fram förslag till utvidgningar i rätten till målsägandebitråde. Den 1 januari 1991 utvidgades rätten till målsägandebitråde (prop. 1989/90:158, bet. 1990/91:JuU4, rskr. 1990/91:16, SFS 1990:999).

Enligt 1 § första stycket i dess nuvarande lydelse gäller att målsägandebitråde i mål om brott enligt 6 kap. BrB skall förordnas, sedan förundersökning har inletts, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde. Regeln är alltså utformad så att domstolen i mål om sexualbrott i princip skall förordna biträde för alla som önskar det. I lagstiftningsärendet uttalade dåvarande departementschefen (prop. 1989/90:158 s. 5) att ändringen i princip endast innebar en anpassning av lagtexten till den praxis som hade utvecklat sig.

Enligt 1 § andra stycket kan, från den 1 januari 1991, målsägandebitråde förordnas även i mål om brott enligt 3 eller 4 kap. BrB, på vilket fängelse kan följa, samt i mål om brott enligt 8 kap. 5 eller 6 § BrB eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av biträde. Den ändrade lydelsen av 1 § andra stycket innebar även den till stor del en anpassning av lagtexten till domstolspraxis.

Som jag nyss nämnt gällde före den 1 januari 1991 att målsägandebitråde enligt 1 § andra stycket skulle förordnas om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kunde antas att målsäganden hade ett *särskilt starkt behov* av biträde. I propositionen med förslag till lag om målsägandebitråde anförde föredragande statsrådet (prop. 1987/88:107 s. 38) att förordnande i dessa fall skulle ske med stor restriktivitet. Det räckte inte med att det var fråga om ett sådant brott som ingick i uppräknningen, utan brottet skulle i det enskilda fallet ha varit av kvalificerat slag och ha inneburit en svår kränkning av offret. Därtill krävdes att bevisläget och det processuella läget i övrigt var sådant att man kunde räkna med att målsäganden skulle komma att utsättas för ingående eller pressande förhör. Som en ytterligare förutsättning angavs att målsägandens fysiska och/eller psykiska tillstånd skulle vara sådant att denne kunde antas ha väsentlig nytta av ett juridiskt biträde.

I lagstiftningsärendet (prop. 1989/90:158 s. 6 ff) om en utvidgad rätt till målsägandebitråde diskuterades bl.a. frågan om vilka typer av brott, förutom misshandel, som en utvidgad rätt till målsägandebitråde borde omfatta. Det konstaterades bl.a. med anledning av vad som kommit fram vid en hearing (en sammanfattning finns i a. prop. bil 1) att en utvidgning inte borde omfatta bara misshandel utan även de övriga i 1 § andra stycket uppräknade brotten eftersom det ansågs vara minst lika angeläget för målsäganden att få hjälp av ett målsägandebitråde när brottet rubricerats som t.ex. försök till mord eller försök till dråp. Det uttalades vidare att de som blir utsatta för rån ofta kan hamna i en djup kris efter det inträffade och då ha ett starkt

behov av ett juridiskt biträde för att orka med den efterföljande rättsgången och konfrontationen med den tilltalade. Av dessa skäl angavs att de i 1 § andra stycket angivna förutsättningarna borde mjukas upp generellt för att markera att bedömningen inte skulle vara så restriktiv som lagtextens tidigare utformning talade för. Men samtidigt konstaterades att lagtexten måste vara så utformad att den ger utrymme för en verklig prövning av målsägandens behov av biträde i det enskilda fallet och att det på intet sätt kan anses sakligt motiverat att mera regelmässigt förordna målsägandebiträde i t.ex. mål om misshandel eller olaga hot.

En ytterligare utvidgning av rätten till målsägandebiträde

Lagen om målsägandebiträde har nu varit i kraft i drygt fem år. Redan i propositionen med förslag till lagen uttalades att det även i mål om andra brott än de som angivits i 1 § kunde förekomma behov av stöd och hjälp åt målsäganden och att den nya lagen skulle utvärderas så snart tillräckliga erfarenheter vunnits för att ge underlag för att bedöma om rätten till målsägandebiträde borde utvidgas. Som jag nyss redogjort för utvidgades också rätten till målsägandebiträde för knappt tre år sedan. Nu har från olika håll påtalats behov av ytterligare utvidgningar av lagen. Bland annat Våldskommissionen har föreslagit en utvidgning (SOU 1990:92). Vidare har riksdagen med anledning av ett par motioner begärt att regeringen ser över målsägandens rätt till målsägandebiträde i mål om andra typer av brott än de som i dag omfattas av bestämmelsen i 1 §.

Våldskommissionen föreslår i sitt slutbetänkande Våld och brottsoffer (SOU 1990:92, s. 177) att det bör övervägas att utvidga rätten till målsägandebiträde även till dem som utsätts för övergrepp i rätts-sak och att det kan vara motiverat att förordna målsägandebiträde när ett besöksförbud skall prövas av domstol i samband med brottmål där åklagaren för talan. Enligt kommissionen bör det också övervägas att utvidga rätten till målsägandebiträde i mål om våld eller hot mot tjänsteman. I alla dessa fall kan enligt kommissionen förhållandena vara sådana att det finns behov av målsägandebiträde.

Våldskommissionens betänkande har remissbehandlats. Majoriteten av de remissinstanser som yttrat sig över kommissionens förslag i nu aktuellt hänseende biträder kommissionens förslag i huvudsak eller lämnar det utan erinran. Några avstyrker förslaget och ifrågasätter behovet av målsägandebiträde i de fall kommissionen föreslagit medan andra anser att en ytterligare utvidgning av rätten till målsägandebiträde bör övervägas. Från något håll efterlyses en möjlighet till behovsprövning utan detaljerade begränsningar.

Justitieutskottet förordade i sitt betänkande Anslag till brottsskadenämnden m.m. (bet. 1990/91:JuU21) med anledning av ett antal motioner att rätten till målsägandebiträde utvidgas genom en ventil som innebär att det skall vara möjligt att få målsägandebiträde även i andra fall än som framgår direkt av lagen om det finns särskilda skäl

"--- det finns några brottstyper där inslag av sexuellt eller annat våld saknas men där integritetskränkningen likväl kan vara *mycket* betydande. Utskottet tänker här t.ex. på utpressning och vissa fall av bedrägeri ('sol-och-vår').Härtill kommer att också våldskommissionen anser att det bör övervägas om rätten till målsägandebitråde behöver utvidgas till att avse t.ex. våld mot tjänsteman och övergrepp i rättsak. Vissa sådana fall skulle utan tvekan kunna falla in under en sådan ventil som förordas ---".

"Utskottet vill dock understryka att en utgångspunkt för en översyn bör vara de avgörande kriterierna för rätten till målsägandebitråde, nämligen integritetskränkning resp. personlig relation till gärningsmannen. Regeringen bör få i uppdrag att göra förnyade överväganden i saken och därefter lägga fram ett förslag till riksdagen. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna."

Riksdagen biföll den 25 april 1991 utskottets hemställan om utvidgad rätt till målsägandebitråde (rskr. 1990/91:217).

I promemorian föreslås vissa utvidgningar i rätten till målsägandebitråde. Förslaget har fått ett positivt mottagande under remissbehandlingen. Några remissinstanser har framfört synpunkter på bestämmelsens utformning. Enligt min mening finns det behov av målsägandebitråde också i mål om brott som i dag inte omfattas av bestämmelsen i 1 §. Detta gäller, som justitieutskottet anför, särskilt vid vissa brottstyper där inslaget av sexuellt eller annat våld saknas men där integritetskränkningen likväl kan vara mycket betydande, vilket kan vara fallet i t.ex. vissa utpressnings- och bedrägerimål. Men även de brottstyper som Våldskommissionen nämnt, bl.a. övergrepp i rättsak samt våld och hot mot tjänsteman, kan i vissa fall vara av sådan art att målsäganden har stort behov av det stöd och den hjälp ett målsägandebitråde kan ge. Dessa brottstyper innefattar ju gärningar - t.ex. misshandel och olaga hot - som utgör sådana brott som redan nu kan medföra rätt till målsägandebitråde. Även i en del andra mål om brott än de nu nämnda kan målsäganden i det enskilda fallet tänkas ha behov av målsägandebitråde. Det kan gälla exempelvis stöld och då främst bostadsinbrott, vissa skadegörelsebrott samt vissa brott enligt 13 kap. BrB.

En av de remissinstanser som avstyrkt Våldskommissionens förslag hänvisar till att de brottstyper som kommissionen föreslår skall ge rätt till målsägandebitråde inte generellt innebär en sådan påfrestning på målsäganden att de motiverar biträde. Det ifrågasätts t.ex. om en polisman eller en åklagare som har utsatts för våld i tjänsten har behov av målsägandebitråde. Jag håller med om att det i många sådana fall finns visst fog för att ifrågasätta ett sådant behov. Likväl anser jag att lagen bör ändras och att ytterligare måltyper bör omfattas av lagen. En ytterligare utvidgad rätt till målsägandebitråde måste emellertid utformas så att det inte regelmässigt blir fråga om att förordna biträde i vissa typer av mål. Bestämmelserna bör därför utformas så att förordnanden i dessa fall skall ske med restriktivitet och efter en pröv-

ning av omständigheterna i det enskilda fallet. Det är viktigt att en ytterligare utvidgning verkligen täcker de fall där målsägandens behov av biträde är särskilt starkt.

Beträffande den närmare utformningen av en sådan regel kan olika alternativ tänkas. Det ena är att i lagtexten direkt räkna upp några ytterligare brottstyper som skall kunna föranleda förordnande av målsägandebiträde. En sådan lösning har Föreningen Sveriges åklagare föreslagit i sitt remissvar över promemorians förslag. Med den lösningen riskerar man emellertid att vissa fall som bör motivera målsägandebiträde faller utanför tillämpningsområdet. Det är också svårt att exakt ringa in de brottstyper där behov av biträde kan tänkas föreligga i det enskilda fallet. En av de remissinstanser som yttrat sig över Vårdskommissionens förslag anser t.ex. att preciseringen till vissa typer av mål ger en olycklig begränsning och föreslår i stället att domstolarna ges möjlighet till behovsprövning utan detaljerade begränsningar. En mera generell lösning är också enligt min mening att föredra. En sådan lösning ligger dessutom i linje med justitieutskottets uttalanden i frågan.

När det gäller frågan om vilka brott som bör omfattas av en sådan bestämmelse har i promemorians förslag gränsen satts vid mål om brott enligt brottsbalken, på vilket fängelse kan följa. Jag delar bedömningen att det är en ändamålsenlig avgränsning. Om man begränsar brottstyperna till sådana på vilka fängelse kan följa, kommer mindre kvalificerade brott att uteslutas från biträdesförordnande, en ordning som för övrigt överensstämmer med den som redan gäller i mål om brott enligt 1 § andra stycket. En begränsning till brott enligt brottsbalken medför att de av Vårdskommissionen föreslagna ärendena om besöksförbud i samband med talan i brottmål kommer att hamna utanför tillämpningsområdet. Det fåtal fall då besöksförbud prövas av domstol i samband med åtal rör dock, som också påtalades vid remissbehandlingen av Vårdskommissionens förslag, oftast sådana brott för vilka det redan idag kan förordnas biträde. Den nu föreslagna utvidgningen torde i praktiken innebära att målsägandebiträde kommer att kunna förordnas i brottmålet i de fall det verkligen behövs och att målsägandens behov av biträde på så sätt blir tillgodosett.

När det i övrigt gäller utformningen av en sådan regel är det en lämplig ordning att - som det föreslagits i promemorian - knyta an till de förutsättningar som gällde före den 1 januari 1991 i mål om brott enligt 1 § andra stycket. Således bör gälla att målsägandebiträde skall förordnas om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av biträde. För att målsägandebiträde skall få förordnas i dessa fall bör, i enlighet med vad som uttalades vid lagens tillkomst, krävas att brottet i det enskilda fallet har varit av kvalificerat slag och inneburit en svår kränkning av offret. Vidare bör bevisläget och det processuella läget i övrigt vara sådant att man måste räkna med att målsäganden kommer att utsättas för ingående

eller pressande förhör. Ytterligare en förutsättning bör vara att målsägandens fysiska och/eller psykiska tillstånd är sådant att han eller hon kan antas ha väsentlig nytta av ett juridiskt biträde. Detta innebär att målsägandebiträde i de mål som omfattas av den nu föreslagna bestämmelsen inte skall förordnas regelmässigt utan bara när det är påkallat av sådana förhållanden i det enskilda fallet som nu angetts.

Tillämpningsområdet för en så utformad bestämmelse kommer att i viss mån sammanfalla med vad som redan gäller för förordnande enligt nu gällande lydelse av 1 § andra stycket, dvs. vid vissa särskilt angivna brott enligt 3, 4 och 8 kap. BrB. Förutsättningarna för förordnande av målsägandebiträde blir emellertid betydligt mer restriktiva än de som nu gäller enligt andra stycket. Dessa är i sin tur mer restriktiva än de som nu gäller för förordnande enligt första stycket i mål om brott enligt 6 kap. BrB. Promemorieförslaget har i denna del mött viss kritik under remissbehandlingen. Bl.a. har ifrågasatts om det är motiverat att uppställa skilda kriterier för förordnande. Enligt min mening har en sådan trappstegsliknande konstruktion emellertid fördelar genom att den klart markerar att förutsättningarna för att få ett målsägandebiträde skiftar beroende på brottets art.

För att den trappstegsliknande konstruktionen skall framgå tydligt bör 1 § lagen om målsägandebiträde formuleras om och de tre grupperna tas in i var sin punkt i paragrafen.

Målsägandebiträde kan förordnas redan när förundersökning inletts. Det är undersökningledarens skyldighet att informera målsäganden om rätten till målsägandebiträde och anmäla till rätten om det finns anledning att förordna sådant biträde. Genom den nya tredje punktens restriktiva utformning kan de omständigheter som kan ge rätt till målsägandebiträde oftare än i fall som avses i första och andra punkterna komma fram först i ett senare skede av förundersökningen. Det är inte möjligt att, som några remissinstanser efterlyst, närmare ange när en anmälan till rätten skall göras. Detta måste avgöras efter en bedömning i det enskilda fallet.

Jag vill också erinra om att målsäganden inte ställs helt utan stöd i de mål där målsägandebiträde inte förordnas. Förutom det stöd åklagaren regelmässigt skall ge och möjligheterna till allmän rättshjälp finns det enligt 20 kap. 15 § RB möjlighet för målsäganden att vid rättegången åtföljas av en stödperson. Vidare vill jag påminna om åklagarens skyldighet enligt 22 kap. 2 § RB att föra målsägandens talan i skadeståndsdelen.

5 Målsägandebiträdets uppgifter och processuella ställning Prop. 1993/94:26

5.1 Talan om skadestånd som förs i samband med brottmålet

Mitt förslag: Ingen ändring föreslås i sak beträffande ansvarsfördelningen mellan åklagaren och målsägandebiträdet när det gäller enskilda anspråk som handläggs i brottmålet. Den språkliga utformningen ändras för att tydligare markera att målsägandebiträdet skall bistå målsäganden med att föra talan om enskilda anspråk.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: De få remissinstanser som har yttrat sig i denna del är positiva till förslaget. Från något håll föreslås att målsägandebiträdet skall göras primärt ansvarig för frågan om skadestånd.

Skälen för mitt förslag: Enligt 3 § lagen om målsägandebiträde skall målsägandebiträdet ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. Målsägandebiträdet skall alltså stödja och hjälpa målsäganden i olika hänseenden vid förundersökning och rättegång i mål om allmänt åtal. Biträdet skall exempelvis upplysa målsäganden om förfarandet och de regler som gäller för detta, framföra målsägandens önskemål rörande olika handläggningsfrågor och bevaka att förhör med målsäganden sker på ett tillbörligt sätt. I bestämmelsen anges att det inte ingår i målsägandebiträdets uppgifter att bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta görs av åklagaren. Enligt riksdagen bör ansvarsfördelningen mellan biträdet och åklagaren i fråga om skadeståndstalan övervägas i samband med översynen av en utvidgad rätt till målsägandebiträde i övrigt (bet. 1990/91:JuU21, s. 17 f, rskr. 1990/91:217).

Bestämmelser om förordnande, byte och entledigande av målsägandebiträde finns i 4 § första-tredje styckena i lagen om målsägandebiträde. I fjärde stycket sägs att rättegångsbalkens regler om rättegångsbiträde i övrigt skall tillämpas i fråga om målsägandebiträde.

I propositionen med förslag till lag om målsägandebiträde (prop. 1987/88:107 s. 25) diskuterades bl.a. frågan om biträdets respektive åklagarens skyldigheter när det gällde målsägandens talan om enskilt anspråk. Rättshjälpskommittén föreslog i sitt slutbetänkande Målsägandebiträde (SOU 1986:49) att det skulle ingå i målsägandebiträdets uppgifter att biträda målsäganden med talan om sådant enskilt anspråk som handläggs i samband med brottmålet. I propositionen erinrades emellertid om de sedan den 1 februari 1988 gällande nya reglerna i fråga om handläggningen av skadeståndsanspråk i anledning av brott (jfr prop. 1987/88:1, bet. 1987/88:JuU14, rskr.

1987/88:81). Det påpekades att de nya reglerna betonar vikten av att polis och åklagare så långt möjligt hjälper målsäganden att utreda och föra talan om enskilt anspråk i anledning av brott och att målsäganden därför med de nya reglerna normalt kunde antas få så mycket hjälp från myndigheterna att det inte fanns något särskilt behov av ytterligare insatser. Samtidigt konstaterades att det också fortsättningsvis kunde inträffa att det enskilda anspråket är av sådan omfattning att polis och åklagare inte har resurser att driva det men att detta i sig inte hindrar att det enskilda anspråket ändå kan handläggas i brottmålet (22 kap. 1 § RB). Målsäganden kunde i sådana fall få juridisk hjälp i målet genom att söka allmän rättshjälp med biträdesförordnande.

Det ansågs emellertid opraktiskt och processoeconomiskt att - om ett målsägandebitråde redan hade förordnats - utse en annan person till biträde i skadeståndsdelen eller att i denna del kräva ett särskilt förordnande för målsägandebiträdet. I stället borde, om inte åklagaren åtagit sig att förbereda och utföra målsägandens skadeståndstalan, målsägandebiträdets behörighet att företräda målsäganden omfatta även frågor om skadestånd som handläggs i samband med åtal för brottet. De skäl av praktisk natur som kunde anföras för att målsägandebiträdets behörighet omfattar även skadestandsfrågan ansågs dock gälla endast så länge denna handläggs samtidigt med ansvarsfrågan. Skulle skadestandsfrågan avskiljas för att handläggas som ett särskilt tvistemål, borde - liksom i fråga om den offentlige försvararens behörighet - vanliga regler om biträde enligt rättshjälpslagen träda in. Det anfördes att en motsatt ordning skulle innebära att samhället prioriterar skadestandsfordringar beträffande just vissa typer av brott, något som ansågs principiellt olämpligt. Av samma skäl borde biträdets behörighet inte heller i övrigt omfatta skadestandsfrågor vid sidan av själva brottmålet. Som exempel på sådana situationer nämndes talan hos Brottskadenämnden eller krav mot försäkringsbolag. Denna begränsning av biträdets uppgifter ansågs också ha praktiska fördelar. Exempelvis angavs att domstol kan fatta beslut i alla frågor som rör målsägandebitråde om biträdets uppgifter läggs helt inom ramen för brottmålet.

Vid den hearing som hölls i mars 1990 inför den utvidgade rätt till målsägandebitråde som trädde i kraft den 1 januari 1991 (prop. 1989/90:158, bil 1) framhölls att det ibland i praktiken kan framstå som oklart om det är åklagaren eller målsägandebiträdet som bör utföra skadeståndstalan. Det uppgavs emellertid att bestämmelsen har tillämpats så att målsägandebiträdet har utfört skadeståndstalan i samtliga fall där biträdetsförordnande har meddelats. I propositionen om en utvidgad rätt till målsägandebitråde togs frågan om skadeståndstalan upp på nytt och dåvarande departementschefen uttalade bl.a. följande (s. 8 f).

"Åklagarens skyldighet att utföra målsägandens talan i skadeståndsdelen regleras uteslutande av 22 kap. 2 § RB. Förrutsättningarna enligt detta lagrum är att målsäganden begärt bistånd av åklagaren, att uppgiften kan utföras utan väsentlig olägenhet och att anspråket inte är uppenbart obefogat. Regeln i 3 § lagen om målsägandebiträde syftar enbart till att förebygga att såväl åklagaren som målsägandebiträdet för målsägandens talan i skadeståndsdelen. Biträdet skall utföra uppgiften endast om åklagaren inte gör det. Om åklagaren och målsäganden i samråd kommer fram till att det i ett enskilt fall är mest praktiskt att biträdet utför talan i skadeståndsdelen, kan detta lämpligen formellt sett manifesteras på så sätt att målsäganden avstår från att framställa någon begäran respektive återkallar sin begäran om att åklagaren skall utföra talan; i så fall bortfaller ju åklagarens skyldigheter enligt 22 kap. 2 § RB."

I promemorian föreslås inga ändringar i reglerna om ansvarsfördelningen mellan åklagaren och biträdet när det gäller enskilda anspråk som handläggs i samband med brottmålet. När det gäller den lagtekniska utformningen av bitrådets ansvar att bistå målsäganden i skadeståndsdelen föreslås dock att den justeras på så sätt att det uttryckligen framgår att målsägandebiträdet skall bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren. En remissinstans vill gå längre och föreslår att det i 22 kap. 2 § RB görs ett tillägg av innebörd att målsägandebiträdet, när sådant förordnats, är primärt ansvarig för frågan om skadestånd. I konsekvens härmed skulle i 3 § lagen om målsägandebiträde anges att åklagaren är subsidiärt ansvarig för skadestandsfrågan.

Den arbetsfördelning mellan åklagaren och biträdet som följer av 3 § syftar till att undvika att dubbelarbete uppstår på grund av att både åklagaren och målsägandebiträdet engagerar sig i skadeståndsanspråket. Denna ordning medför också att målsäganden inte riskerar att ställas utan stöd eller hjälp vid utförandet av talan i skadeståndsdelen. En ordning som innebär att åklagarens skyldighet att bistå målsäganden i skadeståndsdelen görs subsidiär i förhållande till målsägandebiträdets skulle enligt min mening innebära ett steg tillbaka när det gäller det allmännas stöd till brottsoffren. Det torde numera knappast råda några oklarheter i fråga om ansvarsfördelningen mellan åklagaren och målsägandebiträdet när det gäller talan om enskilt anspråk som handläggs i samband med brottmålet. Några praktiska problem som sammanhänger med fördelningen av uppgifterna har heller inte rapporterats. Den ordning som normalt tillämpas, nämligen att om målsägandebiträde har förordnats, denne förbereder och utför skadeståndstalan och att målsäganden och biträdet i samråd med åklagaren gör upp om vilken arbetsfördelning som bör gälla är enligt min mening ändamålsenlig. Jag är därför inte beredd att ändra i reglerna om ansvarsfördelningen mellan åklagaren och biträdet. Däremot finns det, såsom föreslås i promemorian, skäl att formulera om bestämmelsen så att målsägandebiträdets uppgifter i denna del framgår tydligare. Omformuleringen innebär också att lagtexten bättre speglar vad som i praktiken gäller.

Mitt förslag: Målsägandebiträdets behörighet att ta tillvara målsägandens intressen i fråga om skadestånd vidgas. Om målsäganden för talan om skadestånd i ett brottmål där målsägandebiträde har förordnats, skall målsägandebiträdets förordnande också omfatta målsägandens intressen i skadeståndsmålet, även om det avskilts för att handläggas som ett särskilt mål enligt reglerna för tvistemål. Undantag görs för mål som handläggs som förenklade tvistemål enligt 1 kap. 3 d § RB.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till förslaget. En remissinstans anser dock att det är principiellt olämpligt att skadeståndsfordringar beträffande vissa typer av brott prioriteras. Från advokathåll har anförts att målsägandebiträdets uppgifter bör omfatta också handläggningen inför Brottsskadenämnden och vid försäkringsbolag. Några har framfört lagtekniska synpunkter.

Skälen för mitt förslag: Enligt 22 kap. 5 § RB får rätten beträffande talan om enskilt anspråk som tagits upp till behandling i samband med åtalet förordna att talan skall handläggas som särskilt mål enligt reglerna för tvistemål, om en fortsatt gemensam handläggning skulle medföra väsentliga olägenheter.

Av formuleringen i 3 § lagen om målsägandebiträde följer att målsägandebiträdet skall ta till vara målsägandens intressen "i målet", dvs. brottmålet. Detta innebär att biträdet inte är behörigt att bistå målsäganden med en skadeståndstalan i fall då en sådan talan förs i särskild ordning enligt reglerna för tvistemål (prop. 1987/88:107 s. 38 f). Om ansvars- och skadeståndsfrågor från början har handlagts gemensamt i ett mål där målsäganden har haft ett målsägandebiträde och skadeståndstalan sedan avskiljs, blir alltså målsägandebiträdet obehörigt att bistå målsäganden i den delen. Är målsäganden i behov av juridisk hjälp även vid utförandet av skadeståndstalan kan målsägandebiträdet emellertid, under de förutsättningar som anges i rätts-hjälpslagen, förordnas till rättshjälpsbiträde i den fortsatta skadeståndsprocessen.

I promemorian föreslås att 3 § skall ändras så att målsäganden får rätt till bistånd av målsägandebiträdet även i ett skadeståndsmål som avskilts med stöd av 22 kap. 5 § RB. En sådan ändring innebär att målsäganden inte behöver söka allmän rättshjälp för att få juridisk hjälp i skadeståndsmålet och att det redan förordnade biträdet kan ta tillvara målsägandens intressen även i detta mål utan att behöva förordnande som rättshjälpsbiträde.

Promemorians förslag omfattar inte mål som handläggs som s.k. småmål, dvs. när det yrkade beloppet uppenbart inte överstiger ett halvt basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (för

närvarande 17 200 kr). Undantaget skall ses mot bakgrund av bestämmelsen i 20 § andra stycket RHL. Enligt denna får rättshjälpsbiträde förordnas i s.k. småmål endast om särskilda skäl föreligger med hänsyn till sökandens personliga förhållanden eller sakens beskaffenhet.

Vid remissbehandlingen av promemorian har Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekat att promemorians argument för ändringen i det väsentliga har bäring även på fall där målsäganden inte har möjlighet att få ett biträde förordnat och att de inte är så tungt vägande att en särbehandling är befogad. Hovrätten har också framhållit det principiellt olämpliga i en prioritering av skadeståndsfordringar beträffande vissa typer av brott och att det är tillräckligt att målsäganden efter avskiljande har rätt till biträde enligt rättshjälpslagen.

Lagradsremissens förslag överensstämde med promemorians.

Lagrådet förordar att den nuvarande ordningen i fråga om målsägandebiträdets befogenheter behålls och anför:

"Den föreslagna ordningen medför att målsägandebiträdet mera tydligt än hittills kommer att få en funktion inom systemet för rättslig hjälp. Det kan hävdas att avgränsningen av de fall då målsäganden får biträdeshjälp med sitt skadeståndsanspråk inte är helt rationell. Mera betänkligt är emellertid att målsägandens tillgång till biträde i de fall då det enskilda anspråket skilts ut i processen leder till en viss obalans mellan parterna i målet.

Så länge det enskilda anspråket handläggs tillsammans med ansvarsfrågan är situationen normalt den att målsägandebiträdet hjälper målsäganden och en offentlig försvarare bistår den tilltalade beträffande det enskilda anspråket. Parterna är relativt jämställda även om den tilltalade, om han förlorar, kan bli skyldig att betala staten kostnaden för försvararen intill belopp som skulle svara mot grundavgift och tilläggsavgift (rättshjälpsavgift) enligt rättshjälpslagen. Särbehandlas det enskilda anspråket, kan den offentlige försvararen inte längre i denna sin egenskap biträda svaranden. Denne kan visserligen ofta - men inte alltid - erhålla allmän rättshjälp och rättshjälpsbiträde. I så fall måste han emellertid i många fall bidra till kostnaderna genom att betala en ibland inte obetydlig rättshjälpsavgift; denna tillkommer utöver den tidigare nämnda återbetalningsskyldigheten. Detta kan leda till att han i vissa fall drar sig för att anlita rättshjälpen. Genomförs remissförslaget får däremot målsäganden juridisk hjälp genom sitt biträde och viss annan rättshjälp utan att - bortsett från helt udda fall - behöva betala någon del av kostnaden för detta.

Enligt lagrådets mening kan det ifrågasättas om denna ordning är förenlig med den viktiga principen om likställighet mellan parterna i en rättegång. Det är att märka att förmånsbehandlingen av målsäganden är knuten till dennes processuella ställning som sådan och inte tillkommer för att parera ett ekonomiskt underläge. Att det är angeläget att stödja den som drabbats av brott bör inte få till konsekvens att han får en favör mot den som har begått brottet i en process som gäller omfattningen av den kompensation som skall tillkomma honom."

Lagrådet anger att en acceptabel - fastän alltså inte fullständig - likställighet kan uppnås genom att den offentlige försvararen som

sådan får fortsätta att biträda svaranden även sedan det enskilda anspråket har kommit att handläggas separat. Närmare till hands ligger emellertid enligt Lagrådet att behålla nuvarande ordning och hänvisa målsäganden till att, liksom hans motpart, söka allmän rätts-hjälp. I nästan alla fall kan man räkna med att målsägandebiträdet förordnas till biträde enligt rättshjälpslagen.

Enligt min mening är det angeläget att ta tillvara alla möjligheter att stärka brottsoffrens ställning och att den som utsatts för ett brott verkligen får det stöd och den hjälp han eller hon behöver. Stödet bör inte vara helt beroende av i vilken ordning målen handläggs vid domstolen. Skadeståndsprocessen kan vara nog så påfrestande för den som drabbats av brottet och som på nytt tvingas konfronteras med gärningsmannen. När en talan om enskilt anspråk avskiljs av domstolen på grund av att en fortsatt gemensam handläggning skulle medföra väsentliga olägenheter, beror det oftast på att ersättningsfrågan inte är av enkel beskaffenhet. Att missgynna målsäganden just i de mera komplicerade fallen är enligt min mening olämpligt. Det kan vara av stor betydelse för den som fått ett målsägandebiträde förordnat för sig i brottmålet att få hjälp och stöd av ett sådant biträde även i samband med utförandet av talan om enskilt anspråk i ett särskilt tvistemål. Eftersom målsägandebiträde förordnas för målsägande som utsatts för allvarliga brott och i mål där omständigheterna är sådana att han eller hon har behov av särskilt stöd och hjälp är det såväl rimligt som naturligt att stödet får omfatta även avskilda skadeståndsanspråk. Detta särskilt som målsägandebiträdets uppgift i frågor om skadestånd numera fått en alltmer framskjuten roll.

Jag håller med Lagrådet om att det uppstår en viss skillnad mellan parterna om målsägandebiträdets uppgifter kvarstår även i avskilda tvistemål genom att målsäganden - käranden - har kostnadsfritt biträde medan svaranden är hänvisad till den allmänna rättshjälpen. En sådan skillnad i fråga finns emellertid, som Lagrådet också konstaterar, redan när ett enskilt anspråk handläggs inom ramen för ett brottmål. Målsägandebiträdet är ju i princip kostnadsfritt för målsäganden medan den tilltalade kan bli återbetalningsskyldig för försvararkostnaderna.

Jag vill hävda att det remitterade förslaget inte innebär att en målsägande får en starkare ställning i processen än motparten. Den skillnad som uppstår är av ekonomisk art och är egentligen inte annorlunda än den som uppstår mellan två parter i ett tvistemål där den ena parten har allmän rättshjälp till en mycket låg avgift - därför att hans ekonomi är svag - och den andra parten inte får rättshjälp alls eller får betala en mycket hög avgift därför att hans ekonomi är mycket god. Jag vill framhålla att det som motiverar den privilegierade form av bistånd som rätten till målsägandebiträde faktiskt utgör är utgångspunkten att målsäganden fått behov av juridiskt och annat bistånd utan egen förskyllan, därför att han blivit offer för brott.

Jag vidhåller därför mitt förslag om att 3 § lagen om målsägande-

biträde skall ändras och att målsägandebiträdets uppgifter skall kvarstå i ett skadeståndsmål som avskiljs med stöd av 22 kap. 5 § RB, dvs. på grund av att en fortsatt gemensam handläggning skulle medföra väsentliga olägenheter. Undantag bör som promemorieförslaget angett göras för det fall det yrkade skadeståndsbeloppet inte överstiger ett halvt basbelopp. Inte minst med hänsyn till bestämmelserna i 35 kap. 5 § RB som tillåter rätten att uppskatta en skada till skäligt belopp torde det mera sällan bli fråga om att med stöd av 22 kap. 5 § RB avskilja anspråk som rör värden under ett halvt basbelopp. Att den nu föreslagna ändringen i 3 § lagen om målsägandebiträde inte omfattar de s.k. småmålen innebär inte att målsäganden alltid ställs utan biträde; om det finns särskilda skäl kan ett biträde förordnas enligt 20 § RHL.

Den föreslagna ordningen bör gälla endast i de fall målsäganden redan från början, dvs. i brottmålet, har ett målsägandebiträde förordnat för sig, och där skadeståndstalan senare kommer att avskiljas med stöd av det nyss nämnda lagrummet i rättegångsbalken. Någon ändring av bitrådets processuella ställning eller uppgifter i övrigt medför inte ändringen. Ändringen innebär inte att ett målsägandebiträde kan förordnas i ett tvistemål om enskilt anspråk i anledning av brott. I ett sådant fall får målsäganden i stället ansöka om allmän rättshjälp med biträdeshjälpsförordnande. Vid remissbehandlingen av promemorieförslaget har Justitiekanslern framhållit att skillnaden i behandlingen av målsäganden i dessa hänseenden är mindre tillfredsställande och påpekat att rätten till biträde enligt rättshjälpslagen innebär en skyldighet att betala rättshjälpsavgifter medan rätten till målsägandebiträde inte innebär några kostnader för målsäganden. *Lagrådet* har - som jag redan redovisat - påtalat att avgränsningen av de fall då målsäganden får biträdeshjälp med sitt skadeståndsanspråk inte är helt rationell.

Den avgränsning förslaget innebär är som jag ser det en ofrånkomlig följd av att de båda instituten är olika konstruerade. Rätten att få bistånd i form av ett målsägandebiträde avgränsas enligt gällande rätt av att det är fråga om ett brottmål. Den reglering som föreslås innebär att denna rätt utvidgas på så sätt att ett förordnande av målsägandebiträde som gjorts i ett brottmål *fortsätter* att gälla också om skadeståndstalan avskiljs. I övrigt kan ett brottsoffer få bistånd i form av allmän rättshjälp. Jag menar att den lösning som föreslås är en väl avvägd gränsdragning mellan å ena sidan den privilegierade form av bistånd som rätten till målsägandebiträde utgör och å den andra, rätten till allmän rättshjälp. Jag är inte beredd att gå så långt som att ge möjlighet till målsägandebiträde i alla tvistemål om skadestånd som grundas på brott.

I enlighet med vad som föreslås i promemorian bör rätten till målsägandebiträde inte omfatta skadeståndsmål som avskilts från brottmålet på annan grund än den jag nyss angett, t.ex. på grund av att åklagaren har lagt ned åtalet eller att domstolen har avvisat åtalet. Jag

anser vidare att det inte bör bli fråga om att frånga principen att domstol skall kunna fatta beslut i alla frågor som rör målsägandebitråde. Biträdets behörighet bör därför inte heller omfatta skadestandsfrågor i övrigt, t.ex. vid talan hos Brottskadenämnden eller krav mot försäkringsbolag, vilket under remissbehandlingen föreslagits från advokatkåll.

Jag föreslår alltså en utvidgning av målsägandebiträdes behörighet enligt vad som föreslås i promemorian. Jag förordar emellertid en formulering som närmare anknyter till förslaget i 6 §.

5.3 Målsägandebiträdets uppgifter vid överklagande av dom

Mitt förslag: Målsägandebiträdets uppgift kvarstår också om målsäganden fullföljer skadeståndstalan till högre rätt. Ett målsägandebitråde får förordnas i högre rätt om talan fullföljts av den tilltalade i ansvarsdelen. Förslaget innebär att förbudet att förordna målsägandebitråde i vissa fall förtydligas.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt i fråga om skadeståndstalan i högre rätt. Promemorian innehåller inga förslag när det gäller förbudet att förordna målsägandebitråde i högre rätt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till promemorians förslag.

Skälen för mitt förslag: I 2 § lagen om målsägandebitråde sägs att målsägandebitråde inte får förordnas i vissa situationer. Detta gäller om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal eller att lägga ned åtalet eller när åklagaren har avstått från att fullfölja talan mot dom i målet. Av 4 § fjärde stycket framgår att rättegångsbalkens regler om rättegångsbitråde skall tillämpas i fråga om målsägandebitråde. Det förhållandet att ett målsägandebitråde i princip har samma ställning som ett rättegångsbitråde enligt rättegångsbalken medför bl.a. att biträdet kan överklaga domstolens avgörande endast efter fullmakt från målsäganden.

Om ett mål går vidare till högre rätt genom att åklagaren eller den tilltalade överklagar tingsrättens dom i skuld- eller påföljdsfrågan, gäller målsägandebiträdets förordnande även processen i högre rätt (se prop. 1987/88:107 s. 26). Åklagaren kan inte överklaga ett mål vad gäller det enskilda anspråket, om han inte samtidigt överklagar även i ansvarsdelen. Om målsäganden inte är nöjd med underrättens dom får han självständigt föra talan mot denna. Om emellertid åklagaren avstår från att föra målet vidare i ansvarsdelen och överklagande bara sker såvitt gäller frågan om skadestånd, upphör målsägandebiträdets behörighet. Den som har varit bitråde kan emellertid fortsätta att ta tillvara målsägandens intressen i egenskap av ombud eller eventuellt, efter särskilt förordnande, som bitråde

enligt rättshjälpslagen. Denna ordning överensstämmer med vad som gäller för en offentlig försvarare. Om åklagaren inte för målet vidare men den tilltalade överklagar och vill bli frikänd eller få ändring i påföljdsdelen, kvarstår däremot målsägandebiträdets behörighet i överinstansen.

I betänkandet Anslag till brottsskadenämnden m.m. (bet. 1990/91:JuU21) behandlar justitieutskottet en motion med förslag om utvidgning av rätten till målsägandebitråde till att avse även överklagande av en dom i skadeståndsdelen. Utskottet uttalar (s. 17) att syftet med motionsönskemålet synes vara att få till stånd en ordning där staten betalar biträdesersättningen om domen överklagas av målsäganden. Utskottet - som hänvisar till sitt uttalande i betänkandet 1990/91:JuU4 - anför (s. 18):

"Frågan om målsägandebiträdets processuella ställning behandlades också i höstens lagstiftningsärendet med anledning av ett motionsönskemål om ett förtydligande uttalande om ansvarsfördelningen mellan åklagaren och målsägandebiträdet i fråga om skadeståndstalan."

"Utskottet uttalade i den fråga som då behandlades och som måste sägas ha en viss anknytning till det nu aktuella motionsspörsmålet, att utskottet saknade underlag för en bedömning av om en lagändring behövs. Utskottet utgick från att frågan skulle övervägas vidare inom regeringskansliet och avstyrkte bifall till motionen. Sådana överväganden bör lämpligen kunna ske i samband med den översyn som utskottet nyss ställt sig bakom. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen --- som sin mening ge regeringen till känna."

Riksdagen biföll den 25 april 1991 utskottets hemställan i denna del (rskr. 1990/91:217).

I den motion (mot. 1990/91:Ju821) som justitieutskottet hänvisat till anføres bl.a. följande.

"Målsägandebiträdets uppgift är att stödja och hjälpa brottsoffret samt ta tillvara offrets intressen i domstolsprocessen. Biträdets uppgifter är dock begränsade till själva rättegången. Målsägandebitråde ersätts enligt rättshjälpslagen.

Målsäganden har rätt att överklaga domen i högre instans. I 20 kap. 8 § andra stycket RB stadgas: Har åklagaren väckt talan, äger målsäganden biträda åtalet; han må ock i högre rätt fullfölja talan.

Av lagen om målsägandebitråde 2 § framgår dock att målsägandebitråde ej får förordnas i det fall åklagaren beslutar att avstå från att fullfölja talan. I dom 1989-11-14 från hovrätten över Skåne och Blekinge framgår också att målsäganden i dessa fall inte kan företrädas av sitt biträde eftersom målsägandebiträdets uppdrag inte anses omfatta fullföljd av talan vare sig i skadeståndsdelen eller ansvarsdelen. Om målsäganden fullföljer talan svarar han därmed själv för biträdets kostnader. Rättshjälp utgår inte. Om domslutet i högre rätt går målsäganden emot skall han dessutom ersätta motpartens rättegångskostnader."

"--- är det rimligt att målsäganden har möjligheter att fullfölja talan, i vart fall avseende skadeståndsdelen."

I promemorian föreslås att målsägandebiträdets uppgifter utvidgas

på sätt att biträdet får ta till vara målsägandens intressen även i ett mål om skadestånd som överklagas till högre rätt.

De begränsningar som följer av 3 § bör enligt promemorian gälla också i fortsättningen när ett överklagande i skadeståndsdelen handläggs i samband med brottmålet. Biträdet skall alltså bistå målsäganden med att föra skadeståndstalan endast om detta inte görs av åklagaren. I praktiken innebär dock detta att det så gott som uteslutande är biträdet som bistår målsäganden med det enskilda anspråket.

Någon ändring när det gäller bitrådets processuella ställning som rättegångsbiträde är inte avsedd med promemorieförslaget. Ett överklagande måste precis som tidigare göras av målsäganden själv eller av biträdet med stöd av fullmakt från målsäganden. Det är vidare endast de fall där målsägandebiträde redan från början har varit förordnad i brottmålet som den föreslagna ändringen tar sikte på. Det blir alltså inte fråga om att i högre rätt, i samband med fullföljd av talan om enskilt anspråk i anledning av brott, förordna biträde för en målsägande som inte tidigare haft målsägandebiträde. Har målsägandebiträde förordnats behövs inte något nytt förordnande för att biträdet skall vara behörigt att tillvarata målsägandens intressen även i fråga om det överklagade målet. Någon ändring i 2 § lagen om målsägandebiträde föreslås därför inte. Ändringen framgår i stället av ett tillägg till 3 §.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har framfört samma principiella invändningar mot förslaget som beträffande utvidgningen av rätten till målsägandebiträde i avskilda tvistemål.

Enligt min mening gör sig samma skäl som redovisats till stöd för att målsägandebiträdet får fortsätta att ta till vara målsägandens intressen vid talan om enskilt anspråk som skall handläggas som särskilt tvistemål enligt 22 kap. 5 § RB gällande även i dessa fall. Jag vill nämna att *Lagrådets* yttrande i den delen (avsnitt 5.2) också avser nu aktuellt förslag. Jag gör samma överväganden här som de jag redogjort för i anslutning till förslaget beträffande avskilda tvistemål och föreslår således en ändring i 3 § i enlighet med förslaget i lagrådsremissen.

Förslaget innebär att målsägandebiträdets behörighet kvarstår i högre rätt i de fall tingsrättens dom överklagas beträffande det enskilda anspråket vare sig skadestandsfrågan har handlagts i brottmålet eller som ett särskilt mål enligt reglerna för tvistemål. Målsägandebiträdets uppgifter kvarstår dock inte om skadeståndstalan har handlagts som ett förenklat tvistemål i tingsrätten.

Man skulle i och för sig kunna ifrågasätta om det inte vore lämpligt att i högre rätt göra ett motsvarande undantag för mål om små värden som i tingsrätten har handlagts inom ramen för ett brottmål. I annat fall får man en ordning som innebär att rätt till målsägandebiträde inte finns när en skadeståndstalan avseende ett lägre belopp avskiljs redan i tingsrätten, men där en sådan rätt finns om talan först i högre

rätt behandlas skilt från brottmålet. Om man å andra sidan undantar småmålsfallen från rätten till målsägandebitråde i fall där endast det enskilda anspråket överklagas, får man ett system där rätten till målsägandebitråde inte överensstämmer med rätten till biträde enligt rättshjälpslagen. Begränsningen av möjligheten att förordna ett rättshjälpsbiträde gäller enligt 20 § andra stycket RHL endast i småmål. En skadeståndstalan som fullföljs genom att tingsrättens dom i ett brottmål överklagas endast beträffande ett enskilt anspråk skall i hovrätten handläggas som ett ordinärt tvistemål och inte som ett småmål. Detta följer av att målet i tingsrätten inte har handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § RB, (49 kap. 12 § RB). Jag har i detta lagstiftningsärende inte underlag för att bedöma om rätten till biträde enligt rättshjälpslagen i högre rätt bör begränsas. Eftersom målsägandens motpart har rätt till rättshjälpsbiträde utan några inskränkningar får mål om små värden även behörigheten för målsägandebiträdet kvarstå utan inskränkningar. Jag stannar alltså för promemorians lösning i denna del, nämligen att målsägandebiträdet får fortsätta att ta tillvara målsägandens intressen i högre rätt i mål om skadestånd som i tingsrätten har handlagts inom ramen för ett brottmål, och detta oavsett tvisteföremålets värde.

I detta sammanhang vill jag ta upp en fråga som inte behandlas i promemorian. Det råder nämligen en olycklig brist på överensstämmelse mellan omfattningen av behörigheten för ett målsägandebitråde som förordnats i underinstansen och möjligheten att förordna ett biträde först i högre rätt. Sistnämnda fråga regleras som jag inledningsvis nämnde i 2 § lagen om målsägandebitråde. Där anges bl.a. att målsägandebitråde inte får förordnas sedan åklagaren avstått från att fullfölja talan mot dom i målet. Omfattningen av förbudet är emellertid inte helt klar. I prop. 1987/88:107 uttalades (s. 38) att av förbudet följer att det inte ingår i målsägandebiträdets uppgifter att hjälpa målsäganden att överklaga i ansvarsdelen. Vad som gäller i en situation där domen överklagas i ansvarsdelen av den tilltalade men inte av åklagaren berörs inte. Av ett annat uttalande (a prop. s. 26) framgår att målsägandebiträdets behörighet omfattar fall där den tilltalade *eller* åklagaren överklagar i skuld- eller påföljdsfrågan, vilket starkt talar för att målsägandebitråde också bör kunna förordnas i högre rätt i dessa situationer, om det inte skett tidigare. Några sakskäl för att det skall förhålla sig på motsatt sätt finns inte. Svea hovrätt har dock i ett brottmål där endast de tilltalade överklagat ansett sig, med hänvisning till 2 § lagen om målsägandebitråde, lagligen förhindrad att förordna målsägandebitråde för målsäganden (RH 1993:29).

Denna oklarhet rörande innebörden och omfattningen av förbudet enligt 2 § att förordna målsägandebitråde i vissa fall bör undanröjas. Jag förordar därför att ett förtydligande görs av innebörd att målsägandebitråde får förordnas i högre rätt om åklagaren eller den tilltalade fullföljt talan mot dom i målet i ansvarsdelen. Ändringen, som

bör framgå av lagens 1 och 2 §§, innebär att möjligheten att i brottmål förordna ett målsägandebitråde harmonierar med omfattningen av den behörighet som gäller för ett målsägandebitråde som förordnats i underrätten.

Prop. 1993/94:26

5.4. Vissa frågor om rättegångskostnader m.m.

Mitt förslag: Målsäganden får rätt till reseersättning och traktamente i samband med inställelse inför domstol i tvistemål där målsägandebitrådet uppgift kvarstår. Bestämmelserna om ansvar för motparts rättegångskostnader i 18 kap. RB skall gälla beträffande kostnaderna för målsägandebitråde i sådana mål.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Några remissinstanser har haft synpunkter på vissa detaljer.

Skälen för mitt förslag: Enligt bestämmelsen i 6 § lagen om målsägandebitråde ersätts målsägandens uppkommande kostnader för bevisning och utredning med anledning av talan om enskilt anspråk i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av sådan talan. Bestämmelsen reglerar alltså inte målsägandens *inställesekostnader*. Sådana kostnader ersätts i stället enligt 6 och 7 §§ förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. Enligt dessa bestämmelser får reseersättning, traktamente och ersättning för tidsspillan tillerkännas en målsägande som skall höras i brottmål med anledning av åklagarens talan. En part som har beviljats rättshjälp får tillerkännas reseersättning och traktamente.

I promemorian föreslås att målsäganden i tvistemål med målsägandebitråde får rätt till ersättning för sin inställelse i samma utsträckning som den som har fått allmän rättshjälp. Remissinstanserna har inte framfört några invändningar och jag har ingen annan uppfattning. Jag föreslår därför att 6 § lagen om målsägandebitråde ändras i enlighet med promemorians förslag. Jag förordar dock, med anledning av vissa påpekanden under remissbehandlingen, en något annorlunda formulering. Den föreslagna ändringen innebär att målsäganden i mål som handläggs som tvistemål där målsägandebitrådet uppgift kvarstår enligt den föreslagna ändringen i 3 § andra stycket, har rätt till reseersättning och traktamente i samband med inställelse inför domstol.

När det gäller frågan om *ansvar för rättegångskostnader* kan jag först konstatera att biträdes hjälp enligt lagen om målsägandebitråde i princip är kostnadsfri för målsäganden. Undantag görs endast om målsäganden utan giltigt skäl föranlett förundersökning och rättegång eller annars varit försumlig. Detta framgår av den hänvisning till

31 kap. RB som görs i 8 § lagen om målsägandebitråde. Beträffande den misstänkte görs på motsvarande sätt en hänvisning till 31 kap. RB i 8 § lagen om målsägandebitråde. Det innebär att den misstänkte skall ersätta staten dess kostnader för målsägandebiträdet enligt reglerna i 31 kap. RB, om han döms för brottet. Ersättningsskyldigheten är såsom framgår av 31 kap. 1 § andra och tredje stycket RB begränsad med hänsyn till den dömdes ekonomiska och personliga förhållanden.

Frågan om hur ansvaret för andra kostnader i skadeståndsdelen än dem som avser målsägandebiträdet skall fördelas när det enskilda anspråket handläggs i samband med brottmålet behandlades i propositionen om målsägandebitråde (prop. 1987/88:107 s. 32 f). Bl.a. ansåg man att praktiska skäl talade för att behandla dessa kostnader på samma sätt som övriga kostnader för målsägandebiträdet. Därvid beaktades särskilt att det i allmänhet torde uppstå endast begränsade utredningskostnader i skadeståndsdelen. Den lösning som valdes innebär alltså att den tilltalade - om han förlorar målet - kan bli skyldig att återbetala kostnaderna i den delen i enlighet med reglerna i 31 kap. 11 § tredje stycket RB. Den målsägande som förlorar målet i skadeståndsdelen kan enligt samma lagrum bli skyldig att ersätta den tilltalades kostnader till den del de hänför sig till skadeståndsfrågan.

Jag delar den uppfattning som framförs i promemorian om att den ordning som gäller beträffande kostnaderna i skadeståndsmål som handläggs tillsammans med brottmålet bör behållas oförändrade. Remissinstanserna har, med något undantag, inte gett uttryck för någon annan uppfattning.

I fråga om fördelningen av rättegångskostnader i ett tvistemål med målsägandebitråde gäller inte 31 kap. 11 § RB. I stället blir reglerna i 18 kap. RB direkt tillämpliga. I promemorian föreslås att på samma sätt som förlorande part enligt 18 kap. RB åläggs att betala motpartens rättegångskostnader (jfr 31 § RHL) bör svaranden, om han förlorar skadeståndsmålet, kunna förpliktas att återbetala kostnaderna enligt lagen om målsägandebitråde.

Brottsofferjourernas riksförbund har invänt att förslaget innebär en ökad kostnadsrisk för brottsoffer. Jag vill mot detta framhålla att en ändring enligt förslaget inte innebär någon försämring för målsäganden i förhållande till vad som nu gäller. Den nya ordningen innebär inte att målsäganden i fall där skadeståndstalan lämnas utan bifall blir betalningsskyldig för kostnader för sitt målsägandebitråde. Reglerna i 18 kap. RB handlar ju enbart om ansvar för motpartens kostnader. För svaranden blir det däremot en skillnad i återbetalningsskyldighet beroende på om talan om skadestånd handläggs separat eller tillsammans med brottmålet. I det sistnämnda fallet är återbetalningsskyldigheten begränsad genom hänvisningen i 31 kap. 1 § tredje stycket RB till vad som skulle utgått i grundavgift och tilläggsavgift vid allmän rättshjälp. Återbetalningsskyldigheten kan också jämkas eller efterges enligt fjärde och femte stycket (jfr prop. 1987/88:107,

s. 43). Några motsvarande begränsningar kommer inte att gälla om talan om skadestånd handläggs separat som ett särskilt mål. Detta är i överensstämmelse med vad som gäller enligt rättshjälpslagstiftningen; om en målsägande har allmän rättshjälp blir svaranden - om skadeståndstalan bifalls - således enligt gällande rätt skyldig att återbetala hela kostnaden för rättshjälpen.

Jag förordar att ett kostnadsansvar enligt promemorieförslaget införs. Jag föreslår dock med anledning av vissa påpekanden under remissbehandlingen en något annorlunda formulering.

Prop. 1993/94:26

6 Rättsligt bistånd till offer för brott som begåtts utomlands

6.1 Bakgrund till mina förslag

Frågor om rättsligt bistånd till brottsoffer i angelägenheter som behandlas utomlands har på senare tid uppmärksammats på olika håll. I riksdagen har exempelvis frågor om allmän rättshjälp i angelägenheter utomlands behandlats med anledning av motioner som väckts i ämnet. Justitieutskottet har vid dessa tillfällen (se bl.a. bet. 1987/88:JuU21, bet. 1988/89:JuU19 och bet. 1989/90:JuU26) redogjort för gällande ordning och praxis men inte funnit skäl att ta initiativ till någon ändring i gällande reglering. Utskottet har dock särskilt framhållit att det är väl förenligt med gällande rätt att rättshjälp beviljas i ärenden som visserligen skall handläggas utomlands men där det föreligger starka humanitära skäl för den rättsökande att få sin sak prövad. När det gäller frågan om brottsoffrens situation i utlandsärenden har riksdagen gett regeringen i uppdrag att utreda frågan (bet. 1990/91:JuU4, rskr. 1990/91:16 och bet. 1990/91:JuU27, rskr. 1990/91:260).

Debatten i fråga om brottsoffrens situation i utlandsangelägenheter har framför allt gällt i vilken utsträckning bistånd kan lämnas enligt rättshjälpslagen. Men även annan lagstiftning, t.ex. lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m., har uppmärksammats när det har gällt möjligheterna till stöd och hjälp på platsen för brottet.

Rättshjälpslagstiftningen

Utgångspunkten för allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen är att den skall stå öppen för den som är bosatt här i riket i angelägenhet som behandlas här. Enligt rättshjälpslagen kan dock den som är bosatt i Sverige i vissa fall få allmän rättshjälp i angelägenheter som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket, nämligen om det finns särskilda skäl för rättshjälp (8 § första stycket 1 RHL). Detta gäller oavsett om den rättsökande är svensk eller utländsk med-

borgare, statslös eller politisk flykting. Praxis har här varit mycket restriktiv. De fall där rättshjälp har beviljats kan delas in i två grupper. Den ena gruppen gäller ärenden som rör statusfrågor, dvs. frågor om äktenskapsskillnad, vårdnad om barn, medborgarskap m.m. I sådana ärenden har särskilda skäl ansetts föreligga främst då det varit fråga om att tillvarata barns intressen. Den andra gruppen utgörs av ärenden med humanitärt inslag, t.ex. ärenden som gällt skadestånd på grund av nazistisk förföljelse eller återförening av familjemedlemmar.

De förmåner för vilka allmän rättshjälp kan utgå framgår av 9, 9 a och 10 §§ RHL. I lagtexten finns inte några särskilda bestämmelser som reglerar vilka förmåner som utgår i angelägenheter som skall behandlas utomlands. I förarbetena (prop. 1972:4 s. 419 f) uttalas dock att de förmåner som kan bli aktuella i utlandsärenden hänför sig till utomprocessuell utredningskostnad och biträdeshjälp. Det sägs också att det ligger i sakens natur att en sådan biträdeshjälp måste få begränsad omfattning. Som huvudregel gäller att biträdet får driva ärendet från Sverige. Det bör alltså normalt inte komma i fråga att biträdet företar resor utomlands för att inställa sig vid förhandlingar inför domstol eller annan myndighet. Frågan får normalt lösas så att biträdet uppdrar åt någon jurist på platsen att utföra arbetet.

I 1972 års lagstiftningsärende förordade Lagrådet att närmare föreskrifter om förmåner i utlandsärenden skulle meddelas av Konungen efter bemyndigande i rättshjälpslagen. Lagrådet anförde i denna del följande (a. prop. s. 402).

"I lagtexten har ej direkt angivits vilka förmåner som rättshjälp i angelägenhet utomlands närmare innebär." --- "En genomgång av uppräknigen i förevarande paragraf av förmåner ger emellertid vid handen, att åtskilliga av dem ej gärna kan ifrågakomma annat än i angelägenheter som prövas eller eljest behandlas här i landet. Av övriga förmåner - vilka sålunda i och för sig skulle kunna tänkas bli ersatta i angelägenheter som behandlas utomlands - torde biträdeshjälpen bli den i praktiken mest betydelsefulla. Uppenbart är emellertid att icke vilka åtgärder som helst bör kunna ersättas i nu ifrågevarande slag av angelägenheter. Behövliga åtgärder, företagna inom landet, torde utan vidare böra ersättas. Detsamma gäller smärre kostnader, exempelvis för läkarintyg utfärdade utomlands. Däremot kan det knappast vara rimligt att exempelvis biträdets resor utomlands samt arbete och tidsspillan i samband därmed alltid skall kunna ersättas. I vissa fall kan utan tvivel ett praktiskt och legitimt behov föreligga att även mera kostsamma åtgärder utomlands ersättes. En reglering i själva lagen av dylika frågor förefaller knappast möjlig. Enligt lagrådets mening skulle det vara en lämplig ordning att i förevarande paragraf, förslagsvis som ett nytt sista stycke, intages ett bemyndigande för konungen att meddela närmare föreskrifter om rättshjälpsförmåner i angelägenheter som behandlas utomlands."

I propositionen (s. 419 f) ansågs dock inte någon sådan reglering om bemyndigande som föreslogs av Lagrådet erforderlig bl.a. mot bakgrund av att de enda förmåner som kan bli aktuella hänför sig till

I sammanhanget vill jag också nämna att ett par olika utredningar under årens lopp har sett över vissa frågor om rättshjälp i utlands-angelägenheter. *Rättshjälpsutredningen* tog i sitt betänkande (SOU 1977:49 s. 174 ff) upp bl.a. frågan om expeditionsavgifter vid allmän rättshjälp i angelägenhet som behandlas utomlands men lämnade av kostnadsskäl inte några förslag om utvidgningar. *Rättshjälpskommittén* skulle enligt sina direktiv undersöka regeln om rättshjälp i angelägenheter utomlands och vid behov lägga fram förslag till förändringar. Kommittén konstaterade i sitt betänkande (SOU 1984:66 s. 93) att en sträng praxis synes ha utbildats när det gäller att bevilja allmän rättshjälp i angelägenheter utomlands och att det därför saknades anledning för kommittén att överväga ytterligare inskränkningar. Det kunde inte heller bli fråga om att utvidga rätten till sådan hjälp mot bakgrund av det dåvarande kravet på besparingar.

Man kan alltså konstatera att det inte finns några möjligheter enligt svensk rätt att ersätta en svensk medborgare som kallats att inställa sig utomlands för att vittna eller höras som målsägande i rättegång. Om en målsägande däremot t.ex. för talan om skadestånd i en sådan rättegång kan vederbörande söka rättshjälp för den saken här i landet, men några möjligheter att få inställelsekostnader betalda via rättshjälpen finns för närvarande inte heller i dessa fall.

Lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.

I lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. föreskrivs bl.a. att svensk medborgare, som är bosatt i Sverige och som anhållits eller eljest berövats friheten genom beslut av domstol eller annan myndighet i utlandet, är berättigad att av beskickning eller konsulat erhålla ekonomiskt bistånd i den utsträckning som behövs för att han skall beredas ett tillfredsställande rättsskydd. Rätten till bistånd enligt lagen gäller även lagföring för brott utan frihetsberövande, om påföljden eller åtgärden skulle innebära ett allvarligt ingrepp för honom. Bistånd får omfatta kostnad för utredning och bevisning samt ersättning till försvarare, rättegångsbiträde, ombud eller tolk, om kostnaden uppkommit under förundersökning, i rättegång eller i annat rättsligt förfarande. Finns det särskilda skäl får biståndet avse även annan kostnad. Den som fått bistånd är återbetalningsskyldig men jämkning kan ske i vissa fall.

Bestämmelserna omfattar således inte svenska medborgare som utomlands blir utsatta för brott. Ett begränsat ekonomiskt bistånd kan dock med stöd av lagen ges till en svensk medborgare som råkat i nöd eller annan svårighet utomlands. Ambassader och konsulat kan i första hand bistå nödställda svenskar genom att erbjuda hjälp till självhjälp. Det kan gälla t.ex. att förmedla kontakter med anhöriga eller att ge råd om banköverföringar. Det finns också möjlighet för den som är nödställd att efter särskild ansökan få ett tillfälligt

ekonomiskt bistånd av utlandsmyndigheten. Med nödställd avses den som på grund av exempelvis stöld, rån, sjukdom eller annan olycklig omständighet saknar medel till i första hand hemresa och vissa andra utgifter i samband med denna. Den som blir sjuk eller skadas i utlandet kan också få bistånd för nödvändig läkar- och sjukhusvård, om vederbörande själv inte kan betala för vården. Den som fått tillfälligt bistånd är återbetalningsskyldig.

I förarbetena till lagen om ekonomiskt bistånd (prop. 1972:132 s. 200 ff) uttalas sammanfattningsvis bl.a. följande i fråga om bistånd i utlandsärenden.

Den hjälp som svenska utlandsmyndigheter lämnar svenska medborgare innebär dels att bistånd lämnas dem vid frihetsberövande samt vid åtal eller andra rättsliga förfaranden utomlands, dels att begränsad ekonomisk hjälp ges i vissa nödsituationer. Den andra biståndsformen är avsedd att användas restriktivt och kan ofta gå ut på att bereda tillfällig ekonomisk hjälp för hemresa när medel saknas härför. När det gäller ekonomiskt bistånd i brottmål är det ett viktigt rättssäkerhetskrav att den som anhålls, häktas eller i övrigt berövas friheten ges möjlighet att försvara sig och att framföra sådana omständigheter som talar till hans förmån. I den mån svenska medborgare utomlands saknar ett rimligt rättsskydd bör det därför ankomma på de svenska utlandsmyndigheterna att tillse att de får detta. Biståndet kan avse kostnader för utredning och bevisning samt arvode och annan ersättning till försvarare, rättegångsbiträde, ombud eller tolk, vare sig kostnaderna uppkommit under förundersökning, i rättegång eller i annat rättsligt förfarande. Bestämmelsen innebär en anpassning till rättshjälpslagens bestämmelser. När det gäller möjligheten att ålägga frikänd person återbetalningsskyldighet är det uppenbart att kostnader som beror på vårdslöshet eller försummelse bör få krävas åter även vid frikännande dom. En sådan ordning överensstämmer också med vad som gäller enligt RB. Även i andra fall bör återbetalningsskyldighet undantagsvis kunna komma i fråga, exempelvis om utlandsmyndigheten erbjuder en försvarare som är fullt kompetent och lämplig men den biståndsberättigade ändå kräver att få en långt dyrare advokat. Samtidigt skall utlandsmyndigheterna självfallet sträva efter att begränsa kostnaderna i görligaste mån.

Enligt lagens 8 § jämförd med 13 § i förordningen (1992:247) med instruktion för utrikesrepresentationen gäller att flyktingar och statslösa som är bosatta i Sverige är likställda med svenska medborgare i fråga om bistånd om inte särskilda skäl föranleder annat.

Reformönskemål

I december 1990 anordnade Justitiedepartementet en *hearing* om rättshjälp i ärenden som handläggs utomlands. I *hearingen* deltog bl.a. företrädare för Domstolsverket, Besvärsnämnden för rättshjälpen, Rättshjälpsnämnden i Stockholm, Rättshjälpsmyndigheten, Sveriges advokatsamfund, Brottsofferjourernas riksförbund, Riksorganisationen för kvinnojourer, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam samt Civil-, Utrikes- och Justitiedepartementen. Anteck-

ningar från hearingen finns tillgängliga i detta lagstiftningsärende. Vad frågan gällde var bl.a. om regleringen i rättshjälpslagen i den praktiska tillämpningen kan ha medfört en alltför restriktiv bedömning av behovet av rättshjälp i angelägenheter som rör offer för utomlands begångna brott på ett sådant sätt att en justering av lagstiftningen är påkallad.

En allmän uppfattning vid hearingen var att det behövs ökat stöd till personer som blir föremål för rättsliga förfaranden utomlands. De inbjudna var eniga om att det - vid sidan av rättshjälp - också behövs andra former av bistånd till brottsoffer utomlands. Förbättrade möjligheter till stöd, hjälp och annat bistånd från ambassader och konsulat efterfrågades från flera håll. Vidare nämndes möjligheten att få hjälp och stöd på platsen för brottet genom en stödperson. Det rädde delvis delade meningar om utvidgad rättshjälp, men från flera håll framhölls att reglerna kommit att tillämpas alltför restriktivt när det gäller beviljandet av rättshjälp i angelägenheter utomlands. Från advokathåll påpekades att detta inte minst gäller i familjerättsliga ärenden. Allmänt ansågs att de förmåner för vilka rättshjälp kan utgå i utlandsärenden är alltför inskränkta. Rättshjälpen borde exempelvis omfatta målsägandens inställesekostnader. Frågan om i vilken utsträckning rättsligt bistånd efterfrågats på grund av våldtäkt som ägt rum utomlands, besvarades med att det såvitt känt gällde ett ytterst fåtal fall.

I regeringens proposition (1990/91:78) om internationellt ungdoms-utbyte konstateras (s. 15 f) mot bakgrund av den svåra situation som uppstår för ungdomar som i samband med utlandsresor blir utsatta för brott, t.ex. våldtäkt och rån, att en översyn skall göras av Utrikesdepartementets direktiv för omvårdnad av de svenska medborgare som utsätts för brott i syfte att förbättra brottsoffrens ställning. Det sägs vidare att en inventering av de problem utrikesförvaltningen kommit i kontakt med när det gäller bl.a. våldsbrott mot ungdomar skall ingå i översynen och att denna bör leda fram till att lämpliga åtgärder vidtas för att ge brottsoffren utomlands ett bättre skydd.

En sådan översyn har gjorts i samarbete med Justitiedepartementet. Under hösten 1991 gjordes en inventering vid de olika utlandsmyndigheterna angående rättsligt bistånd till offer för våldsbrott utomlands för att få en bild av i vilken utsträckning rättsligt och annat bistånd efterfrågas, i vilken omfattning utlandsmyndigheterna kan ge efterfrågad hjälp samt respektive lands regelsystem på området. En sammanställning av frågorna och de inkomna frågesvaren finns som bilaga till promemorian. Sammanfattningsvis kan konstateras att knappt hälften av de ca 90 utlandsmyndigheter som svarade under de senaste tolv månaderna hade erhållit begäran om hjälp i någon form från svenska medborgare som blivit utsatta för våldsbrott. Sammanlagt rörde det sig om 317 svenskar, till övervägande delen män. I de flesta fall var det fråga om rån- eller stöldbrott, men av materialet framgår också att några fall gällt misshandel, våldtäkt eller annat

sexualbrott. Mer än en tredjedel av utlandsmyndigheterna anser att de kunde lämna offret ett tillfredsställande stöd och bistånd, medan andra lämnat förslag till förbättringar. Av inventeringen framgår att variationerna länderna emellan är mycket stora när det gäller möjligheterna att ersätta målsägandens kostnader för inställelse och juridiskt bistånd enligt respektive lands lagstiftning.

Jag vill också påminna om att brottsoffrens ställning i utlandsärenden har aktualiserats i riksdagen. Riksdagen biföll den 7 november 1990 en reservation i justitieutskottets betänkande 1990/91:JuU4 (rskr. 1990/91:16). I reservationen uttalas följande beträffande *offer för våldsbrott i mål utomlands*.

"Som framförs i motionen är svenska medborgare inte sällan utsatta för grova våldsbrott utomlands och starka humanitära skäl talar uppenbarligen för att målsägandena i många av dessa fall bör ges ett effektivt ekonomiskt och personligt stöd vid rättegångar utomlands. De frågor det närmast gäller är ersättning för egen inställelse vid domstol utomlands, oavsett om målsäganden för egen talan i målet eller ej, samt advokathjälp eller annat juridiskt stöd under rättegången. Även reglerna om rättshjälp för en målsägande som för talan i mål utomlands bör ses över. Enligt utskottets uppfattning torde samtliga dessa frågor näppeligen kunna få en erforderlig behandling vid den av regeringen aviserade hearingen. Regeringen bör därför ges i uppdrag att snarast tillsätta en utredning med uppdrag att utreda situationen för nu nämnda brottsoffer med sikte på en effektiv förbättring enligt de riktlinjer utskottet angett så att de ifrågavarande målsägandena i görligaste mån skall tillförsäkras samma stöd som en målsägande vid svensk domstol. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om de åtgärder som behöver vidtas."

I betänkandet om anslag till rättshjälp m.m. (bet. 1990/91:JuU27) återkom utskottet till frågan om stöd till offer för brott utomlands och uttalar därvid (s. 9).

"Utskottet kan konstatera att regeringen börjat vidta åtgärder med anledning av riksdagens uttalanden i höstas. Hittills vidtagna mått och steg är emellertid inte tillräckliga. Det är nödvändigt att fortsätta åtgärder vidtas utan dröjsmål. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna."

Riksdagen biföll utskottets hemställan den 15 maj 1991 (rskr. 1990/91:260).

6.2 Utvidgade möjligheter till allmän rättshjälp för brottsoffer i utlandsangelägenheter

Mitt förslag: Möjligheterna till allmän rättshjälp åt brottsoffer i angelägenheter som prövas eller på annat sätt behandlas utom riket utökas. Förmånerna i sådana fall skall även avse ersättning för inställelsekostnader.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är i huvudsak positiva till förslaget. Några remissinstanser har synpunkter på den lagtekniska utformningen av promemorians lagförslag.

Skälen för mitt förslag: Inte minst mot bakgrund av riksdagens uttalanden i fråga om rättsligt bistånd till offer för våldsbrott utomlands är tiden nu mogen för förbättringar i skyddet för offer för brott som begåtts utomlands. Det är särskilt angeläget med vissa förbättringar i syfte att fånga upp de mest ömmande fallen. Rättsligt bistånd i utlandsärenden bör framför allt kunna medges i större utsträckning vid de mest integritetskränkande brotten.

Jag vill inledningsvis framhålla att varje land har sitt eget regelsystem på området och att många länder, precis som Sverige, har regler som medger ersättning för olika kostnader som åsamkas målsäganden. Det är därför inte nödvändigt att gå så långt som att mer generellt föreskriva att den svenska staten alltid skall ersätta kostnader för advokat, tolk eller inställelse.

När det då gäller vilken metod som skall användas för att förbättra det rättsliga biståndet i utlandsärenden är jag ense med den bedömning som görs i promemorian om att det inte är lämpligt att knyta an till reglerna i lagen om målsägandebitråde eftersom den lagstiftningen passar mindre väl in i ett system som också skulle omfatta mål om brott som skall behandlas utomlands. Reglerna om målsägandebitråde är alltför bundna till den svenska rättsordningen och andra inhemska förhållanden. Målsägandebitrådet uppgift är att ta tillvara målsägandens intressen under såväl förundersökning som rättegång. Ett förordnande redan under förundersökningen i ett brottmål utomlands torde endast undantagsvis kunna bli aktuellt. Därtill kommer samhällsekonomiska aspekter in i bilden när det gäller kostnader för bitrådes resor. När det gäller advokat- eller bitrådeshjälp utomlands måste det även i fortsättningen i de flesta fall bli fråga om att advokaten i princip får sköta ärendet från Sverige och i samband med rättegång eller annan inställelse anlita ett platsombud. Det nu angivna förhållandet gör att den roll målsägandebitrådet har, nämligen att vara närvarande och stötta målsäganden i samband med förhör och rättegång, inte går att upprätthålla i utlandsärendena. Enligt lagen om målsägandebitråde är det domstol som beslutar i alla frågor med stöd av lagen och den principen bör inte ändras utan tungt vägande skäl. Någon behörig domstol i fråga om målsägandebitråden som skall förordnas i utlandsärenden finns inte och inte heller är det lämpligt att lägga beslutanderätten på Rättshjälpsmyndigheten. Jag kan således inte biträda den uppfattning som framförts under remissbehandlingen att rätt till målsägandebitråde bör finnas vid brott enligt 6 kap. BrB oavsett om brottet begåtts inom eller utom riket.

I promemorian föreslås i stället att rätten till allmän rättshjälp i angelägenheter som skall prövas eller på annat sätt behandlas utomlands skall utvidgas. Förslaget har i allmänhet vunnit anslutning un-

der remissbehandlingen. Från något håll har dock mot denna lösning inväntats att rätten till rättshjälp är beroende av den rättssökandes inkomst.

Även jag förordar en lösning som innebär en utvidgning av rätten till allmän rättshjälp. Den övre inkomstgränsen för erhållande av allmän rättshjälp är 235 900 kr för år 1993, vilket innebär att flertalet rättssökande kan antas komma att omfattas av möjligheten att få rättshjälp. En sådan lösning är vidare tekniskt sett relativt okomplicerad. En naturlig avgränsning blir därmed att det skall vara fråga om en rättslig angelägenhet, vilket innebär att en målsägande som för talan om skadestånd - eller ansvar - kommer att omfattas av bestämmelsen. Det är rimligt att det allmänna i första hand bistår den som också för talan med anledning av brottet. Man kan också i allmänhet utgå från att målsäganden för talan vid allvarigare brottslighet.

En utvidgad möjlighet till rättshjälp bör främst avse offer för de mest integritetskränkande och allvarliga brotten. En lämplig avgränsning är, som också föreslås i promemorian, att medge allmän rättshjälp till den som utomlands utsatts för ett sådant brott som motsvarar brott enligt 6 kap. BrB, dvs. mål om sexualbrott. Under senare år har i massmedia ett antal fall som gällt våldtäkt av flickor utomlands uppmärksamats. Dessa och liknande fall skulle omfattas av en sådan bestämmelse. I 6 kap. BrB finns ett antal brott av något mindre allvarlig art än exempelvis våldtäkt och sexuellt utnyttjande, liksom bestämmelser om försöksbrott m.m. Detta talar i och för sig för att begränsa tillämpningsområdet genom att direkt i lagtexten räkna upp de allvarligaste och mest integritetskränkande sexualbrotten. Med sådana uppräkningsrisker man emellertid alltid att utesluta vissa nog så ömmande fall. Bl.a. mot den bakgrunden är en mer generellt utformad regel att föredra. En sådan ordning är också i bättre överensstämmelse med regleringen i lagen om målsägandebiträde när det gäller mål om sexualbrott.

Promemorians lagförslag innebär att ett tillägg görs i 8 § första stycket 1 RHL. Av tillägget framgår att rättshjälp får beviljas målsägande i angelägenheter som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket om det gäller brott som motsvarar brott enligt 6 kap. BrB. För sådana fall skall det således inte ställas krav på att det finns särskilda skäl för allmän rättshjälp. I samband därmed föreslås en ändrad lydelse av bestämmelsen i 8 § första stycket 1 för att det klart skall framgå att allmän rättshjälp i andra fall får beviljas en rättssökande som är bosatt här om det finns särskilda skäl för rättshjälp.

Utformningen av lagtexten har rönt viss kritik från remissinstanserna. Domstolsverket föreslår en reglering efter förebild av vad som gäller för fastighetstvister enligt punkt 9 i 8 § och att således rättshjälp skall beviljas brottsoffer endast om kostnaderna inte täcks av försäkring eller utländsk myndighet.

Jag ansluter mig till den lösning som föreslås i promemorian. Domstolsverkets förslag skulle enligt min mening medföra tillämpnings-

svårigheter, bl.a. på grund av att man när rättshjälp begärs inte alltid vet om vissa kostnader täcks av ersättning från myndighet i utlandet.

Rättshjälpsmyndigheten har haft invändningar mot promemorians förslag när det gäller förutsättningarna för rättshjälp i andra angelägenheter utomlands än som avser brott och hävdad att svåra gränsdragningsproblem blir följden av att bestämmelsen formuleras om utan att det tydligt anges vad som avses med ändringen. När det gäller frågan om rättshjälp i dessa utlandsärenden har den nuvarande bestämmelsen i 8 § första punkten RHL, som jag tidigare redogjort för, i praxis tolkats mycket restriktivt och enligt min mening alltför restriktivt. Det finns skäl för en något mer generös reglering. Bestämmelsen bör därför formuleras om för att tydligare markera att det finns undantag från regeln om att rättshjälp endast får beviljas i angelägenheter som skall behandlas vid svenska domstolar och myndigheter. Enligt min mening kan och bör begreppet särskilda skäl behållas i paragrafen eftersom man med en mjukare formulering annars riskerar en alltför generös tillämpning. För att rättshjälp skall beviljas i utlandsärenden bör det alltså även i fortsättningen ställas krav på att det finns särskilda skäl - i den betydelse begreppet normalt har i lagstiftningen - för rättshjälp. Den ändrade formulering jag föreslår bör enligt min mening kunna medföra en mer nyanserad tillämpning än den nuvarande lydelsen gör.

Jag föreslår således att 8 § första punkten RHL ändras i enlighet med promemorians förslag. Jag har gjort några smärre justeringar i förslaget till lagtext.

Jag vill med anledning av vissa påpekanden under remissbehandlingen framhålla att rätten till allmän rättshjälp i första hand regleras i 6 § RHL och att en förutsättning för rättshjälp är att den rättsökande har behov av det bistånd som tillhandahålls enligt rättshjälpslagen. Behovet skall således bedömas med utgångspunkt i de förmåner som anges i 9, 9a och 10 §§ RHL. Vidare gäller att rättshjälp inte får beviljas den som inte har befogat intresse av att få sin sak behandlad. Någon tveksamhet om att prövningen av rätten till allmän rättshjälp alltid skall ske efter en bedömning i det enskilda fallet finns enligt min mening inte.

Promemorian innehåller också ett förslag om ändring i rättshjälpslagen beträffande de förmåner som kan utgå i angelägenheter utomlands. Biträdeshjälpen blir enligt förslaget även fortsättningsvis av begränsad omfattning. Biträdet skall som huvudregel få sköta ärendet från Sverige och i samband med inställelse för förhandling eller liknande anlita ett ombud på platsen. I vissa fall kan det dock vara berättigat för biträdet att själv företa resor utomlands för att inställa sig till exempelvis förhandling i målet. Däremot skall den rättssökandes egna kostnader för resor i samband med egen inställelse under förundersökning och rättegång utgöra en sådan kostnad som ersätts av den allmänna rättshjälpen. En förutsättning är enligt promemorians förslag att målsäganden ålagt personlig inställeskyldighet. Vidare föreslås

att ersättning för den rättssökandes kostnader i angelägenheten endast skall lämnas i den mån de inte ersätts av myndighet eller domstol i det land där den rättsliga angelägenheten prövas eller på annat sätt behandlas. Ersättning skall inte heller lämnas i den mån kostnaderna täcks genom någon försäkring. Enligt förslaget skall bestämmelserna tas in i en ny paragraf, 9 b §, i rättshjälpslagen.

Den föreslagna bestämmelsen har i promemorian utformats så att de aktuella förmånerna inte bara omfattar den målsägande som fått allmän rättshjälp i mål om sexualbrott med stöd av det nya tillägget i 8 §, utan också den målsägande som annars fått allmän rättshjälp beviljad i en rättslig angelägenhet rörande brott utomlands. Förslaget innebär att en här i landet bosatt målsägande som för talan i ett mål om rån utomlands fortsättningsvis kan få sina inställelsekostnader ersätta, om de särskilda skälen för att få allmän rättshjälp är uppfyllda. Däremot anses det föra för långt att i sammanhanget generellt utvidga förmånerna till att avse också tvistemål och andra ärenden som behandlas utomlands.

Under remissbehandlingen har riktats invändningar mot att en förutsättning för ersättning för resa och uppehälle enligt förslaget skall vara att målsäganden ålagts personlig inställelseskyldighet. Jag instämmer i kritiken och förordar en formulering där rätten till ersättning inte blir beroende av hur den utländska domstolen formulerat kallelsen till målsäganden. Man kan räkna med att utländska rättsordningar har skiftande regler för när personlig närvaro vid förhandling krävs och för hur kallelser utformas. Det bör enligt min mening vara tillräckligt som förutsättning för rätt till ersättning för inställelsekostnader att målsäganden *kallats* till förhandling.

En remissinstans har påpekat att det i rättshjälpslagen inte anges vilka förmåner som rättshjälp i angelägenheter utomlands innebär och att den föreslagna, nya bestämmelsen tar sikte enbart på angelägenheter rörande brott. Jag är för närvarande inte beredd att utöver det område promemorians förslag omfattar lagreglera vilka förmåner som kan bli aktuella i de fall rättshjälp beviljas för angelägenheter utomlands. Mitt förslag innebär ingen annan förändring i förhållande till vad som nu gäller än att inställelsekostnader ersätts i angelägenheter rörande brott. När det t.ex. gäller ersättning för de kostnader för tolk som kan uppkomma i utlandsärendena gäller att tolkkostnader ersätts som ett utlägg för rättshjälpsbiträdet i enlighet med den praxis som utbildats på området. Om kostnader för tolk uppstår utan att de kan debiteras som ett utlägg för biträdet bör dessa kunna ses som kostnader för inställelsen. Jag återkommer strax till denna fråga.

Enligt promemoriaförslaget skall regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Rättshjälpmyndigheten meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av de olika rättshjälpförmåner som kan bli aktuella. Föreskrifterna skall bl.a. ange de närmare principerna för rättshjälpsbitrådets egna resor utomlands resp. anlitande av platsombud, (jfr

också Lagrådets uttalande i prop. 1972:4, se avsnitt 6.1). Såväl Domstolsverket som Rättshjälpsmyndigheten har ifrågasatt om Rättshjälpsmyndigheten bör utfärda föreskrifterna. Domstolsverket har invänt att föreskrifter inte är erforderliga då beslutsfunktionen i första instans endast tillkommer *en* myndighet. Inte heller jag anser det nödvändigt med närmare föreskrifter när det gäller tillämpningen av bestämmelserna om förmåner i utlandsärenden. Den tillämpande myndigheten kan utan ett bemyndigande tillgodose det behov av information och liknande som kan finnas bland den rättssökande allmänheten.

Jag vill avslutningsvis erinra om att regeringen enligt 26 § RHL är bemyndigad att meddela bestämmelser om ersättning för inställelsekostnader. Sådana bestämmelser har meddelats genom förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen m.m. Kompletteringar i denna förordning bör göras med anledning av den nu föreslagna ordningen. I den praktiska tillämpningen av de nya bestämmelserna kan det t.ex. innebära en olägenhet för målsäganden att inte förrän vid ärendets avslutande få besked huruvida kostsamma resor kommer att ersättas som rättshjälpskostnader. Det bör därför finnas en möjlighet att begära förskott. Också frågor om ersättning för tolkkostnader bör regleras i denna ordning. Jag avser att återkomma till regeringen i denna del.

6.3 Utvidgad rätt till bistånd på platsen för brottet

Mitt förslag: Den som blivit utsatt för våldsbrott i utlandet skall ha rätt till ekonomiskt bistånd av beskickning eller konsulat.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig i denna del är huvudsakligen positiva till förslaget.

Skälen för mitt förslag: Det är en brist att ambassaderna i dag inte kan erbjuda brottsoffer annan konsulär service än exempelvis hjälp till kontakter med myndigheter och försäkringsbolag och ekonomiskt bistånd för hemresa till Sverige. Bl.a. mot bakgrund av vad som framkom vid den hearing Justitiedepartementet anordnade i december 1990 och resultatet av den inventering som gjordes vid utlandsmyndigheterna under hösten 1991 (jfr avsnitt 6.1.) bör offer för brott som begåtts utomlands få en förstärkt rätt till *ekonomiskt bistånd* av ambassader och konsulat.

En förbättring i brottsofferskyddet för detta område kan i enlighet med vad som föreslogs i promemorian ske genom ändringar i lagen om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. Syftet bör då i princip vara att jämställa brottsoffer med den personkrets, framför allt frihetsberövade personer, som enligt gällande bestämmelser i lagen ges rätt till ekonomiskt bistånd i den utsträckning som

behövs för att de skall beredas ett tillfredsställande rättsskydd. En följd av anknytningen till lagen om ekonomiskt bistånd blir att många i Sverige bosatta utlänningar ställs utanför rätten till bistånd. Av lagens 8 § följer emellertid att rätten till bistånd omfattar flyktingar och personer som är statslösa om de är bosatta i Sverige. Prop. 1993/94:26

När det gäller frågan om vilken kategori brottsoffer som bör omfattas av en sådan rätt till bistånd, bör i första hand de som utsatts för allvarliga och integritetskränkande brott komma i fråga. En rimlig avgränsning är den som föreslås i promemorian, nämligen att biståndsregeln omfattar offer för våldsbrott. Därmed kommer exempelvis offer för sexualbrott, misshandelsbrott och vissa rånbrott att få ett förbättrat skydd.

Någon remisskritik mot promemorians förslag i dess huvuddrag har inte framförts.

Jag föreslår därför att den som är bosatt i Sverige och i utlandet blivit utsatt för våldsbrott, skall vara berättigad att av beskickning eller konsulat erhålla ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet om det behövs för att denne skall kunna ta till vara sin rätt. Bestämmelsen bör tas in i lagen om ekonomiskt bistånd och kommer därmed att omfatta svenska medborgare, flyktingar och statslösa, om de är bosatta här.

Av bestämmelsen bör närmare framgå i vilken utsträckning bistånd skall ges och vad biståndet skall omfatta. Överväganden i dessa frågor måste göras bl.a. mot bakgrund av de ändringar i rättshjälpslagen jag föreslagit i det föregående. Bestämmelsen om ekonomiskt bistånd till offer för våldsbrott i lagen om ekonomiskt bistånd bör därför endast ta sikte på sådant biståndsbehov som uppstår i anslutning till brottet, dvs. i ett inledande skede. Rätten till bistånd i samband med det rättsliga efterspel som så småningom kan komma att bli följden av det begångna brottet, t.ex. ett rättegångsförfarande, följer i stället av reglerna i rättshjälpslagen.

Bistånd enligt lagen om ekonomiskt bistånd bör ges för att den som blivit utsatt för våldsbrott skall kunna ta till vara sin rätt. För att i detta hänseende ge offren för våldsbrott utomlands ett förstärkt grundskydd bör direkt av lagtexten framgå att biståndet får omfatta kostnader för utredning och bevisning samt för ersättning till ombud eller tolk. Att bistånd skall lämnas om det behövs innebär också att det inte föreligger någon skyldighet för utlandsmyndigheterna att lämna bistånd med stöd av denna bestämmelse om biståndet kan fås på annat sätt. Ett skäl att inte lämna bistånd kan t.ex. vara att personen i fråga har en försäkring som täcker de aktuella kostnaderna. Vidare framgår av lagens 9 § att bistånd inte skall lämnas enligt lagen i den mån bistånd kan erhållas från annan stat. Jag vill därför erinra om att offrets rättigheter många gånger kan bli helt tillgodosedda inom ramen för den utländska statens rättssystem.

Det är inte enbart ekonomiskt bistånd som behövs för att förstärka brottsoffrens situation i utlandsärenden. Detta framkom, som jag

tidigare redovisat, bl.a. vid Justitiedepartementets hearing den 6 december 1990. Där efterlystes ett större engagemang från utlandsmyndigheternas sida och ökade möjligheter att få hjälp i form av såväl personligt som juridiskt stöd. Man skulle kunna tänka sig att ålägga ambassader och konsulat en större beredskap för att hjälpa människor som utsatts för våldsbrott än som i dag torde vara fallet på många håll. Dessa frågor, liksom andra närliggande frågor av mer praktisk natur, lämpar sig dock inte för reglering i lag. Närmare föreskrifter i dessa delar och om tillämpningen av den nya bestämmelsen kan meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av Utrikesdepartementet.

Bistånd enligt lagen om ekonomiskt bistånd är i princip alltid förenat med återbetalningsskyldighet. Återbetalningsskyldigheten får dock enligt bestämmelser i lagen jämkas eller efterges. När det gäller återbetalning av erhållet bistånd enligt 4 § för den som frikänns, gäller enligt 5 § att återbetalning skall ske endast om det finns särskilda skäl. På motsvarande sätt bör återbetalningsskyldighet för den som fått bistånd med stöd av den nya bestämmelsen i 4 a § endast komma i fråga om det föreligger särskilda skäl. Detta innebär att biståndet i de allra flesta fall kommer att vara kostnadsfritt för den som utomlands blivit utsatt för våldsbrott. Särskilda skäl som kan föranleda återbetalningsskyldighet är t.ex. att de uppkomna kostnaderna beror på den biståndberättigades egen vårdslöshet eller försummelse eller om den biståndsberättigade inte godtar ett kompetent och lämpligt ombud som utlandsmyndigheten erbjuder utan i stället kräver att få ett mycket dyrare ombud.

7 Ekonomiska konsekvenser

Ett målsägandebitråde är i princip kostnadsfritt för målsäganden. Biträdet har rätt till ersättning av allmänna medel i enlighet med vad som enligt rättshjälpslagen gäller för biträde vid allmän rättshjälp, dvs. ersättning med skäligt belopp för arbete, tidspillan och utlägg. Det kan nämnas att timkostnadsnormen under tiden 1 juli 1993-30 juni 1994 är 910 kr inklusive moms. Den tilltalade kan i vissa fall bli skyldig att helt eller delvis till staten återbetala kostnaderna för målsägandebiträdet enligt reglerna i 31 kap. RB.

I samband med tillkomsten av målsägandebiträdeslagen uttalades i propositionen (prop. 1986/87:107 s. 35 f) att reformen kunde - i förening med andra föreslagna reformer på rättshjälpsområdet - genomföras inom ramen för oförändrade resurser. Man räknade med att biträde skulle komma att förordnas i ca 1 500 mål årligen, varav ca 1 000 i ärenden om sexualbrott. Den ökade belastningen på rättshjälpsanslaget uppskattades till 2,5 miljoner kr. Timkostnadsnormen uppgick vid det tillfället till 490 kr.

I prop. 1989/90:158 om utvidgad rätt till målsägandebitråde, m.m. konstaterades att förslagen om en utvidgad rätt till målsägandebitråde

i mångt och mycket utgjorde en anpassning av lagtexten till praxis. Av Domstolsverkets statistik över kostnadsutvecklingen kunde utläsas att domstolarna hade blivit generösare i tillämpningen av lagen. Kostnaderna under budgetåret 1988/89 - det första budgetåret under vilket den nya lagen gällde - var drygt 4,7 miljoner kr, medan kostnaderna under påföljande halvår var nära 3,4 miljoner kr. Mot bakgrund av denna utveckling beräknades kostnaderna för hela budgetåret 1989/90 till knappt 7 miljoner kr. Bedömningen var att den föreslagna utvidgningen skulle rymmas inom ramen för givna resurser.

Domstolsverket har i anslagsframställningen för budgetåret 1994/95 beräknat belastningen på rättshjälpsanslaget för rättshjälp genom målsägandebitråde till ca 17 miljoner kr.

I promemorian redovisas vissa kostnadsberäkningar som gjorts inom Justitiedepartementet av hur stora kostnadsökningar den föreslagna utvidgningen i 1 § lagen om målsägandebitråde kan förväntas medföra. Befintlig statistik över lagen om målsägandebitråde är emellertid mycket bristfällig och den hittillsvarande ärende- och kostnadsutvecklingen, på vilken kostnadsberäkningarna måste baseras, måste därför uppskattas. Uppskattningsvis uppgick antalet ärenden med målsägandebitråde budgetåret 1988/89 till ca 650, medan motsvarande siffra för budgetåren 1989/90 och 1990/91 är ca 1 100 ärenden. Den genomsnittliga ärendekostnaden uppskattas till knappt 10 000 kr exklusive moms.

När det först gäller frågan om i hur många ärenden det kan bli aktuellt med förordnande av målsägandebitråde enligt den nya bestämmelsen uppskattas i promemorian, mot bakgrund av bestämmelsens restriktiva utformning, det ytterligare antal ärenden som kommer att omfattas av utvidgningen till högst något hundratal ärenden per år. Den årliga kostnadsökningen beräknas till ca 1 miljoner kr. När det gäller den utvidgade rätten till målsägandebitråde i vissa mål om enskilt anspråk som avskilts från den gemensamma handläggningen samt i vissa av målsäganden överklagade mål om enskilt anspråk anses i promemorian ett rimligt antagande vara att utvidgningarna inte kommer att belasta rättshjälpsanslaget i någon större omfattning. Denna bedömning grundar sig dels på att de enskilda anspråken relativt sällan blir avskilda från den gemensamma handläggningen med brottmålet och dels på att målsäganden enligt gällande rätt i stället kan få allmän rättshjälp med biträdesförordnande beviljad i tvistemålet. Ofta har det tidigare förordnande målsägandebiträdet också förordnats till rättshjälpsbiträde i skadeståndsprocessen. Med den nya ordningen slipper man ifrån denna omgång, vilket innebär en viss besparing i administrativt hänseende. I de fall där så inte skett, måste den nya ordningen innebära en processekonomisk vinst, eftersom målsägandebiträdet redan är insatt i skadeståndsfrågan och därför kan ta tillvara målsägandens rätt med en betydligt mindre arbetsinsats än som annars vore fallet. Den nya ordningen innebär heller inga

ändringar när det gäller möjligheterna att förplikta förlorande part att ersätta statens kostnader för biträdet. I denna del torde därför den föreslagna ordningen bli i det närmaste kostnadsneutral eller endast förenad med mycket måttliga kostnadsökningar.

Den föreslagna ändringen i rättshjälpslagen av rätten till rättshjälp i angelägenheter som behandlas utomlands innebär en ökad belastning på rättshjälpsanslaget. Med den restriktiva utformning bestämmelsen har kommer emellertid endast ett fåtal fall att omfattas. Vart och ett av dessa kan dock antas föranleda relativt höga kostnader för staten i jämförelse med de kostnader motsvarande ärenden skulle medfört om de hade behandlats inom landet. Kostnadsökningen uppskattas i promemorian till 0,5 - 1 miljoner kr.

Ändringen i lagen om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. innebär att konsulat och beskickningar i större utsträckning än tidigare skall lämna ekonomiskt bistånd till svenska medborgare som i utlandet utsatts för våldsbrott. Bl.a. mot bakgrund av de uppgifter om antalet våldsbrott utomlands som framkommit vid den inventering som gjorts vid utlandsmyndigheterna och den relativt restriktiva utformning de ändrade bestämmelserna fått, bedöms i promemorian de ökade kostnader som följer av lagförslaget bli måttliga. Den årliga kostnadsökningen beräknas uppgå till högst 1 miljoner kr.

Några remissinstanser, bl.a. Domstolsverket och Rättshjälpsmyndigheten, har menat att de i promemorian redovisade kostnadsberäkningarna är för låga. Det påtalas att kostnaderna i ärenden som handläggs utomlands ofta är mycket höga och att inte minst tolknings- och översättningsarbete kan bli mer kostsamt än vad som förutsetts.

För egen del vill jag framhålla att kostnaderna för den utvidgning av rätten till målsägandebiträde och till rättshjälp som jag föreslår är mycket svåra att förutse. De beräkningar som redovisats i promemorian bör dock kunna ligga till grund för bedömningen. Kostnaderna bör enligt min mening beräknas bli något högre än som förutsatts där men torde kunna stanna vid storleksordningen 2,5 till 3 miljoner kr. Kostnaderna bör finansieras genom besparingar på annat håll inom Justitiedepartementets ansvarsområde.

Kostnadsökningen för ändringen i lagen om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. är också den svår att beräkna. Kostnaden kan möjligen bli något högre än det vad som anges i promemorian. Reformen i denna del belastar Utrikesdepartementets anslag. Anslaget har redan för innevarande budgetår höjts för att finansiera reformen.

8 Ikraftträdande m.m

De föreslagna lagändringarna bör kunna träda i kraft den 1 april 1994. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte. Det innebär att målsägandebiträde kan förordnas efter ikraftträdandet även i mål och ärenden som påbörjats dessförinnan.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom Justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
2. lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.,
3. lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde.

Förslaget 2 har upprättats i samråd med chefen för Utrikesdepartementet.

Förslagen har granskats av *Lagrådet*.

10 Specialmotivering

10.1 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

8 §

Bestämmelsen i 8 § *första stycket 1* har formulerats om. Genom ett tillägg till bestämmelsen framgår att allmän rättshjälp också får beviljas en rättssökande som är bosatt här, om saken gäller ett utomlands begånget brott mot sökanden som motsvarar brott enligt 6 kap. BrB. Detta innebär att en målsägande som för talan i ett mål om sexualbrott skall kunna beviljas allmän rättshjälp utan krav på att det finns särskilda skäl för allmän rättshjälp. Den nya ordningen torde framför allt få betydelse när det gäller våldtäktsbrott och andra grova sexualbrott. Skälen för ändringen har redovisats i avsnitt 6.2. Att rättshjälp i dessa fall endast kan beviljas om målsäganden för talan följer av den allmänna bestämmelsen i 6 § RHL. Detta innebär att en målsägande som för talan om skadestånd kommer att omfattas av bestämmelsen, liksom en målsägande som för talan om ansvar. Av reglerna i rättshjälpslagen följer vidare att det är Rättshjälpsmyndigheten som beviljar allmän rättshjälp i dessa fall. Myndighetens beslut kan överklagas till Rättshjälpsnämnden.

Av bestämmelsen framgår också att allmän rättshjälp i utlandsärenden får beviljas en rättssökande som är bosatt här, om det finns särskilda skäl för rättshjälp. Bestämmelsen kommenteras i den allmänna motiveringen, avsnitt 6.2 En sådan situation kan exempelvis vara för handen när en målsägande vill föra talan utomlands i mål om ett annat allvarligt och integritetskränkande brott som inte motsvarar brott enligt 6 kap. BrB.

9 b §

Paragrafen, som är ny, reglerar de förmåner som kan utgå i rättsliga angelägenheter rörande brott mot den rättssökande som behandlas

utomlands. Bestämmelsen gäller alltså inte enbart de fall där rätts-hjälp beviljas i mål om sexualbrott med stöd av det nya tillägget i 8 § första stycket 1, utan också i de fall allmän rättshjälp annars beviljas i rättsliga angelägenheter utomlands som rör brott.

Enligt den nya bestämmelsen anses som kostnad för rättshjälpen den rättssökandes kostnader enligt 9 § andra stycket 1-4. Detta innebär att kostnader för biträde och utomprocessuell utredning kommer att omfattas i enlighet med gällande rätt men att också kostnader för den rättssökandes resa och uppehålle fortsättningsvis kommer att kunna ersättas i de nu aktuella ärendena. Däremot omfattas inte de kostnader eller den del av kostnaderna som täcks genom någon försäkring eller som ersätts av domstol eller annan myndighet i det land där den rättsliga angelägenheten prövas eller på annat sätt behandlas.

Av bestämmelsen framgår också att rätten till ersättning för resa och uppehålle inte helt motsvaras av vad som gäller enligt 9 § andra stycket 4. Där anges att rätt till ersättning förutsätter att personlig inställelse ålagts den rättssökande. Som angetts i avsnitt 6.2 är en sådan ordning mindre lämplig i fråga om inställelser vid utländska domstolar. Förutsättningen för rätt till ersättning i dessa fall är i stället att målsäganden kallats till domstol eller annan myndighet i utlandet.

Som redovisats i avsnitt 6.2 förutsätts biträdesförordnanden, även i de ärenden som berättigar till biträde med stöd av tillägget i 8 § första stycket 1, vara av begränsad omfattning. Detta innebär att biträdet som huvudregel får sköta ärendet från Sverige och i samband med inställelse för förhandling eller liknande anlita ett ombud på platsen. I vissa fall kan det dock vara berättigat att biträdet själv företar resor utomlands. Ibland kan det t.ex. vara ekonomiskt fördelaktigare att biträdet själv inställer sig vid förhandling i målet. I andra fall kan det visa sig omöjligt att hitta ett lämpligt platsombud som kan tillvarata målsägandens intressen.

Det blir Rättshjälpsmyndigheten som kommer att besluta i de nu aktuella ärendena. Enligt 25 § RHL får dock biträdet besluta om utredning av mindre omfattning.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.

4 a §

Enligt den nya bestämmelsen har en i Sverige bosatt svensk medborgare, som i utlandet blivit utsatt för våldsbrott, rätt att av beskickning eller konsulat få ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet om det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt.

I paragrafens *första stycke* avgränsas kretsen av biståndsberättigade till offer för våldsbrott. Som tidigare nämnts omfattas därmed bl.a. den som blivit utsatt för sexualbrott, misshandel eller rån. Av första

stycket följer också att ekonomiskt bistånd till offer för våldsbrott endast ges för sådant biståndsbehov som uppstår i anslutning till brottet. De situationer bestämmelsen närmast tar sikte på är det biståndsbehov som kan uppstå i samband med polisanmälan av brottet och inledande polisförhör. I övrigt utgår rättsligt bistånd enligt reglerna i rättshjälpslagen. Det finns inte någon skyldighet för utlandsmyndigheterna att lämna bistånd med stöd av bestämmelsen om biståndet kan fås på annat sätt. I övrigt hänvisas till vad som sagts i avsnitt 6.3.

Av *andra stycket* framgår att biståndet får omfatta kostnader för utredning och bevisning samt för ersättning till ombud eller tolk. Biståndet motsvarar i princip det bistånd som kan lämnas till bl.a. frihetsberövade personer enligt 4 §.

5 a §

Enligt den nya paragrafen skall den som erhållit bistånd med stöd av den nya bestämmelsen i 4 a § återbetala vad han mottagit endast i den mån det finns särskilda skäl. Detta innebär, som framgår av den allmänna motiveringen, att erhållet bistånd i princip är kostnadsfritt för den som utomlands blivit utsatt för våldsbrott. Sådana särskilda skäl som kan föranleda återbetalningsskyldighet finns exempel på i avsnitt 6.3.

10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde

1 §

Paragrafen har formulerats om och försetts med ett nytt stycke.

Första stycket har delats in i punkter. Paragrafens nuvarande första och andra stycke motsvarar *första och andra punkten*. Ändringen är endast av redaktionell art.

Tredje punkten, som har behandlats i avsnitt 4, är ny. Ändringen innebär att målsägandebitråde skall kunna förordnas även i mål om annat brott enligt brottsbalken än som tidigare angetts i bestämmelsen, om fängelse kan följa på brottet. Att rätten gäller även vid försöksbrott och vid förberedelse och stämpling samt medverkan till brott framgår av att inga brott enligt brottsbalken undantagits i lagtexten.

De förutsättningar som gäller för att förordna biträde enligt den nya bestämmelsen motsvarar de som gällde enligt 1 § andra stycket före lagändringen den 1 januari 1991, nämligen om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden *och* andra omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av biträde. Förutsättningarna är således annorlunda formulerade än i andra punkten där målsägandens personliga relation till den misstänkte ensam kan

Lagtextens utformning markerar att förordnande av biträde enligt den nya punkten skall ske med restriktivitet. Brottet skall i det enskilda fallet ha varit av kvalificerat slag och inneburit en svår kränkning av offret. Vidare skall bevisläget och det processuella läget i övrigt vara sådant att man kan räkna med att målsäganden kommer att utsättas för ingående eller pressande förhör. Ytterligare gäller att målsägandens fysiska eller psykiska tillstånd skall vara sådant att målsäganden kan antas ha väsentlig nytta av ett juridiskt biträde (jfr prop. 1987/88:107, s. 38). Om målsäganden har eller har haft en nära relation till den misstänkte, är detta också en omständighet som skall beaktas i sammanhanget. Andra omständigheter av personlig art som kan ha betydelse för om målsägandebitråde skall förordnas kan vara förståndshandikapp, sjuklighet, depressioner till följd av brottet, beroende ställning i t.ex. arbetslivet eller i förhållandet mellan elev och lärare eller att målsäganden är särskilt gammal eller ung (jfr prop. 1989/90:158, s. 11). Exempel på typer av brott där det kan bli aktuellt att förordna målsägandebitråde med stöd av den nya tredje punkten är utpressning, bedrägeri, stöld, skadegörelse, övergrepp i rättssak, våld och hot mot tjänsteman i vissa fall samt vissa brott enligt 13 kap. BrB, såsom mordbrand.

Ändringen i *andra stycket* innebär att ett målsägandebitråde får förordnas i högre instans om domen överklagats i ansvarsdelen, dvs. i skuld- eller påföljdsfrågan, av åklagaren *eller* den tilltalade. Liksom tidigare gäller att målsägandebitråde inte får förordnas i högre rätt, om endast målsäganden överklagat domen. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.3.

2 §

Det sista ledet i bestämmelsen har tagits bort och, med viss justering, förts in i 1 § *andra stycket*.

3 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om målsägandebiträdets uppgifter, har delats in i två stycken.

Första stycket motsvarar första meningen i nu gällande lydelse. I *andra stycket* första meningen, som motsvarar andra meningen i nuvarande lydelse, har en omformulering gjorts. Enligt denna skall målsägandebiträdet bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren. Den nya formuleringen innebär ingen ändring i sak utan innebär endast en markering av målsägandebiträdets skyldigheter i denna del. De är också en anpassning till den tillämpning bestämmelsen fått, nämligen att det huvudsakligen är målsägandebiträdet som bistår målsäganden med skadeståndstalan i brottmålsrättegången. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.1.

Om målsägandens talan om enskilt anspråk avskilts enligt 22 kap.

5 § RB för att handläggas som särskilt mål enligt reglerna för tvistemål, skall målsägandebiträdet ta tillvara målsägandens intressen även i det målet, om inte målet skall handläggas som ett s.k. småmål enligt 1 kap. 3 d § RB. Detta framgår av *andra stycket*. Något särskilt förordnande för bitrådets behörighet i detta hänseende behövs inte. Som framgår av den allmänna motiveringen, avsnitt 5.2, skall målsägandens rätt till bistånd i det avskilda skadeståndsmålet gälla endast i de fall målsäganden redan från början, dvs. i brottmålet, har ett målsägandebitråde förordnat för sig, men där skadeståndstalan senare avskiljs med stöd av det nyss nämnda lagrummet i rättegångsbalken. Ändringen innebär alltså inte att det kan bli fråga om att förordna målsägandebitråde i tvistemål om enskilt anspråk i anledning av brott för den som inte har målsägandebitråde förordnat för sig i brottmålet. I sistnämnda fall får målsäganden i stället ansöka om allmän rättshjälp med biträdeshandläggning. Ändringen omfattar inte heller mål som avskiljs från brottmålet på annan grund än den nyss angivna, t.ex. på grund av att åklagaren har lagt ned åtalet eller att domstolen har avvisat åtalet. Bitrådets behörighet omfattar inte heller skadestandsfrågor i övrigt, t.ex. talan hos Brottskadenämnden eller krav mot försäkringsbolag. Därmed kan domstolen även fortsättningsvis besluta i alla frågor som rör målsägandebitråde. Tillägget innebär ingen ändring av bitrådets processuella ställning eller uppgifter i övrigt.

Av tillägget i andra stycket framgår också att målsägandebiträdets uppgifter kvarstår när en fråga om enskilt anspråk har *överklagats till högre rätt* oberoende av vem som överklagat domen i skadeståndsdelen. Den nya bestämmelsen blir tillämplig såväl när tingsrättens dom i ett brottmål överklagas endast beträffande enskilt anspråk som när domen i ett sådant mål som avskiljs med stöd av 22 kap. 5 § RB överklagas. I sistnämnda fall gäller undantag för mål som i tingsrätten handlagts som ett s.k. småmål. Ändringen tar sikte på de fall där målsägandebitråde redan från början förordnats i brottmålet. I övrigt hänvisas till avsnitt 5.3.

6 §

Enligt bestämmelsen i 6 § lagen om målsägandebitråde ersätts målsägandens uppkommande kostnader för bevisning och utredning med anledning av talan om enskilt anspråk i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av sådan talan. Om målsäganden biträds av ett målsägandebitråde i ett tvistemål där målsägandebiträdets uppgift kvarstår skall målsäganden enligt ett tillägg till 6 § också ha rätt till ersättning för resa och uppehälle i samband med inställelse inför domstol i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av en sådan talan.

Den nuvarande bestämmelsen i 8 § lagen om målsägandebiträde omfattar inte sådana kostnader för målsägandebiträde som uppkommer i ett tvistemål. Genom ett tillägg framgår att bestämmelserna i 18 kap. RB om ansvar för motparts rättegångskostnader också gäller kostnader enligt lagen om målsägandebiträde i mål som handläggs som tvistemål och där målsägandebiträdets uppgifter kvarstår enligt 3 § andra stycket. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 5.4.

11 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
2. lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.,
3. lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde.

12 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden lagt fram.

I höstens regeringsförklaring sägs att brottsoffrens ställning skall stärkas. Förslagen i denna promemoria är ett led i regeringens arbete på detta område.

I promemorian föreslås att möjligheterna att få målsägandebitråde utvidgas. Förutom de mål om brott som enligt gällande rätt berättigar målsäganden till målsägandebitråde, bl.a. mål om sexualbrott, miss-handel, olaga hot och rånbrott, föreslås nu att målsägandebitråde skall kunna förordnas i mål om samtliga brott enligt brottsbalken, om fängelse kan följa på brottet och om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och andra omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av biträde. Den föreslagna regeln är avsedd att fånga upp sådana fall där det nu inte går att förordna målsägandebitråde, men där brottet, förundersökningen och rättegången i det enskilda fallet kan antas så påfrestande för målsäganden att det är rimligt att denne får stöd och hjälp av ett målsägandebitråde.

Det föreslås också att målsägandebiträdets uppgifter att ta tillvara målsägandens intressen i mål om skadestånd skall vidgas. Om målsäganden för talan om skadestånd i ett brottmål där målsägandebitråde har förordnats, skall målsägandebiträdets förordnande också omfatta målsägandens intressen i skadeståndsmålet, även om detta avskiljs av domstolen för att handläggas som ett särskilt tvistemål. Undantag görs endast för sådana mål som rör värden under ett halvt basbelopp och som därför skall handläggas som s.k. förenklade tvistemål. Dessutom föreslås att målsägandebiträdet i större utsträckning skall kunna bistå målsäganden om denne fullföljer skadeståndstalan till högre rätt. En konsekvens av de nu föreslagna ändringarna blir att målsäganden, om denne har fått målsägandebitråde förordnat för sig i brottmålet, i vissa avskilda och överklagade mål om enskilt anspråk i anledning av brottet inte längre blir hänvisad till att söka allmän rättshjälp för att få stöd och hjälp i den rättsliga angelägenheten. I promemorian föreslås vidare utökade möjligheter till allmän rättshjälp åt brottsoffer i angelägenheter som prövas eller på annat sätt behandlas utom riket. En målsägande som för talan i mål om brott som motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken, dvs. sexualbrott, skall i princip alltid kunna få allmän rättshjälp i mål om sådant brott som behandlas utomlands. I rättshjälpslagen föreslås också en helt ny paragraf, som reglerar vilka förmåner som kan utgå i utlandsärenden som rör rättsliga angelägenheter i mål om brott. Enligt gällande rätt ersätter rättshjälpen endast kostnader för biträde och utomprocessuell utredning i utlandsärenden. Nu föreslås att också målsägandens inställelsekostnader skall kunna ersättas. Rätten till ersättning görs dock subsidiär i så måtto att kostnaderna skall ersättas endast i den mån de inte täcks av någon försäkring eller ersätts av den utländska myndigheten eller domstolen. Enligt förslaget skall de vidgade förmånerna inte enbart gälla de målsägande som fått rättshjälp i mål om sexualbrott med stöd av det

nya tillägget, utan också omfatta andra som fått allmän rättshjälp, om den rättsliga angelägenheten behandlas utomlands och rör mål om brott. Prop. 1993/94:26
Bilaga 1

För att stärka brottsoffrets ställning i samband med det inledande förfarandet när brottet begås utomlands föreslås ändringar i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. En i Sverige bosatt svensk medborgare, som i utlandet blivit utsatt för våldsbrott, skall enligt förslaget ha rätt att av beskickning eller konsulat få sådant ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet som behövs för att denne skall kunna ta till vara sin rätt. I lagtexten nämns att biståndet får omfatta kostnader för utredning och bevisning samt för ersättning till ombud eller tolk. Den närmare tillämpningen av bestämmelsen förutsätts ske genom föreskrifter som senare meddelas av utrikesdepartementet. Erhållet bistånd blir i princip kostnadsfritt för den drabbade.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 1993.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde

Härigenom föreskrivs att 1, 3, 6 och 8 §§ lagen (1988:609) om målsägandebiträde skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I mål om brott enligt 6 kap. brottsbalken skall, sedan förundersökning har inletts, ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde.

Om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av biträde skall, sedan förundersökning har inletts, målsägandebiträde förordnas även i mål om

1. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa,

2. brott enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott.

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, och brott enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott enligt brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

3 §

Målsägandebiträde skall ta tillvara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. I målsägande-

Målsägandebiträde skall ta tillvara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden.

¹Senaste lydelse 1990:999.

biträdets uppgift ingår inte att bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta görs av åklagaren.

Målsägandebiträdet skall bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren. Sådant bistånd skall lämnas även om talan avskilts för handläggning som tvistemål med stöd av 22 kap. 5 § rättegångsbalken, såvida inte målet handläggs enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken. Målsägandebiträdets uppgift kvarstår också när en fråga om enskilt anspråk överklagats till högre rätt.

6 §

Om ett målsägandebiträde förordnas, ersätts målsägandens därefter uppkommande kostnader för bevisning och utredning med anledning av talan om enskilt anspråk i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av en sådan talan.

Om ett målsägandebiträde förordnas, ersätts målsägandens därefter uppkommande kostnader för bevisning och utredning med anledning av talan om enskilt anspråk och, i mål som enligt 3 § andra stycket handläggs som tvistemål, för resa och uppehåll i samband med inställelse inför domstol, i samma utsträckning som om målsäganden beviljats allmän rättshjälp med anledning av en sådan talan.

8 §

Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader som enligt rättens beslut betalas av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader enligt denna lag.

Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader som enligt rättens beslut betalas av allmänna medel, liksom bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader, gäller även i fråga om kostnader enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1993.

2 Förslag till Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Prop. 1993/94:26
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs beträffande rättshjälpslagen (1972:429)¹
dels att 8 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 9 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §²

Allmän rättshjälp får ej beviljas

1. i angelägenhet som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket, *om ej den rättssökande är bosatt här och särskilda skäl föreligger för rättshjälp,*

1. i angelägenhet som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket; *rättshjälp får dock beviljas en rättssökande som är bosatt här, om sökanden är målsägande och saken gäller ett brott som motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken eller om det annars finns särskilda skäl för rättshjälp,*

2. utlänningar som varken är eller tidigare varit bosatta här, om det inte finns särskilda skäl för rättshjälp,

3. den som är eller har varit näringsidkare i angelägenhet som har uppkommit i hans näringsverksamhet, om det inte finns skäl för rättshjälp med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt,

4. i fråga om anspråk som överlåtits till den rättssökande, om överlåtelsen kan antagas ha ägt rum i syfte att åstadkomma fördel vid prövning av begäran om rättshjälp,

5. för upprättande av självdeklaration,

6. för upprättande av äktenskapsförord, testamente eller gåvohandling,

7. i angelägenhet rörande bodelning, om det inte med hänsyn till boets beskaffenhet och makarnas eller sambornas personliga förhållanden finns särskilda skäl för rättshjälp,

8. om frågan om rättshjälp kan anstå till dess en annan rättslig angelägenhet, vari anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund, har avgjorts slutligt,

9. ägaren eller tidigare ägare av en fastighet eller en byggnad i angelägenhet som avser fastigheten eller byggnaden, om han har eller borde ha haft rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rätts

¹Lagen omtryckt 1983:487.

²Senaste lydelse 1989:360.

skydd som omfattar angelägenheten och något annat inte följer av andra stycket, 10. i angelägenhet rörande trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) eller rörande skadestånd som kan betalas från en föreliggande ansvarsförsäkring; dock får rättshjälp beviljas den skadelidande om angelägenheten är anhängig vid domstol eller rör enbart annan skada än personskada,

11. den som ej har befogat intresse av att få sin sak behandlad.

I fall som avses i första stycket 9 får rättshjälp beviljas när den rättssökandes egna kostnader i angelägenheten har uppgått till minst tre gånger det basbelopp som anges i 6 § första stycket. Därvid beaktas endast kostnader av sådant slag som kan antas komma att betalas från den rättssökandes rättsskydd eller, om något sådant inte finns, kostnader som avses i 9 § andra stycket.

I fråga om visst slag av ärenden som är talrikt förkommande och normalt av enkel beskaffenhet kan regeringen förordna att allmän rättshjälp ej skall beviljas.

Under förutsättning av ömsesidighet kan regeringen förordna att medborgare i en viss främmande stat och den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där skall vara likställd med svensk medborgare i fråga om allmän rättshjälp.

9 b §

I fråga om kostnader för rättshjälp i sådana rättsliga angelägenheter rörande brott som behandlas utom riket gäller bestämmelserna i 9 § andra stycket 1-4. Detta gäller dock endast i den mån kostnaderna inte täcks genom någon försäkring eller ersätts av någon utländsk myndighet eller domstol.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, rättshjälpsmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om tillämpningen av första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1993.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.

Prop. 1993/94:26

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs beträffande lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.

dels att 5 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

En i Sverige bosatt svensk medborgare, som i utlandet blivit utsatt för våldsbrott, har rätt att av beskickning eller konsulat få sådant ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet som behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt.

Bistånd enligt första stycket får omfatta kostnader för utredning och bevisning samt för ersättning till ombud eller tolk. Utrikesdepartementet meddelar närmare föreskrifter om tillämpningen av denna bestämmelse.

5 §¹

Lämnas bistånd enligt 4 § för bestridande av kostnader i rättegång eller under förundersökning om brott och dömes den som erhållit bistånd för brottet, skall han till statsverket återbetala vad han mottagit. Återbetalningsskyldigheten får dock jämkas eller efterges, om skäl härtill föreligger med hänsyn till hans brottslighet eller personliga och ekonomiska förhållanden.

Frikännes den som erhållit bistånd enligt 4 § för brottet skall han till statsverket återbetala vad han mottagit endast i den mån särskilda skäl föreligger.

Nedlägges rättegången eller förundersökningen om brott mot den som erhållit bistånd enligt 4 § utan att skuldfrågan avgjorts genom dom, skall den som erhållit bistånd, i den mån det med hänsyn till omständigheterna är skäligt, till statsverket återbetala vad han mottagit. Detsamma gäller om skuldfrågan i annat fall kan antagas ej komma att avgöras genom dom därför att den som erhållit bistånd håller sig undan.

¹Senaste lydelse 1975:1303.

*Den som erhållit bistånd enligt
4 a § skall till statverket åter-
betala vad han mottagit endast i
den mån särskilda skäl före-
ligger.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 1993.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Ds 1992:24

Prop. 1993/94:26
Bilaga 3

Remissyttranden har avgetts av Justitiekanslern, Riksdagens ombudsmän, Riksåklagaren, Domstolsverket, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsskadenämnden, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Helsingborgs tingsrätt, Rättshjälpsmyndigheten, Sveriges Advokatsamfund, Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges polischefer, Svenska Polisförbundet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Uppsala universitet, Sveriges Försäkringsförbund, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS), Brottsofferjourernas riksförbund (BOJ), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Sveriges ambassader i Athen, Bangkok och Rom samt Sveriges generalkonsulat i New York.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från överåklagarna vid regionåklagarmyndigheterna i Linköping, Jönköping, Göteborg och Gävle.

Ambassaden i Athén har bifogat yttrande från Generalkonsuln på Kreta.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs beträffande rättshjälpslagen (1972:429)¹
dels att 8 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 9 b §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 §

Allmän rättshjälp får ej beviljas

1. i angelägenhet som skall
prövas eller på annat sätt be-
handlas utom riket, *om ej den*
rättssökande är bosatt här *och*
särskilda skäl *föreligger* för
rättshjälp,

1. i angelägenhet som skall
prövas eller på annat sätt be-
handlas utom riket; *rättshjälp får*
dock beviljas en rättssökande
som är bosatt här, *om saken*
gäller ett brott mot honom eller
henne som motsvarar brott enligt
6 kap. brottsbalken eller om det
finns särskilda skäl för rättshjälp,

2. utlänningar som varken är eller tidigare varit bosatta här, om det
inte finns särskilda skäl för rättshjälp,

3. den som är eller har varit näringsidkare i angelägenhet som har
uppkommit i hans näringsverksamhet, om det inte finns skäl för rätts-
hjälp med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning,
hans ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna
i övrigt,

4. i fråga om anspråk som överlåtits till den rättssökande, om över-
låtelsen kan antagas ha ägt rum i syfte att åstadkomma fördel vid
prövning av begäran om rättshjälp,

5. för upprättande av självdeklaration,

6. för upprättande av äktenskapsförord, testamente eller gävo-
handling,

7. i angelägenhet rörande bodelning, om det inte med hänsyn till
boets beskaffenhet och makarnas eller sambornas personliga för-
hållanden finns särskilda skäl för rättshjälp,

8. om frågan om rättshjälp kan anstå till dess en annan rättslig an-
gelägenhet, vari anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund,
har avgjorts slutligt,

9. ägaren eller tidigare ägare av en fastighet eller en byggnad i
angelägenhet som avser fastigheten eller byggnaden, om han har eller

¹Lagen omtryckt 1993:9.

borde ha haft rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten och något annat inte följer av andra stycket,

10. i angelägenhet rörande trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) eller rörande skadestånd som kan betalas från en föreliggande ansvarsförsäkring; dock får rättshjälp beviljas den skadelidande om angelägenheten är anhängig vid domstol eller rör enbart annan skada än personskada,

11. den som ej har befogat intresse av att få sin sak behandlad.

I fall som avses i första stycket 9 får rättshjälp beviljas när den rättssökandes egna kostnader i angelägenheten har uppgått till minst tre gånger det basbelopp som anges i 6 § första stycket. Därvid beaktas endast kostnader av sådant slag som kan antas komma att betalas från den rättssökandes rättsskydd eller, om något sådant inte finns, kostnader som avses i 9 § andra stycket.

I fråga om visst slag av ärenden som är talrikt förekommande och normalt av enkel beskaffenhet kan regeringen förordna att allmän rättshjälp ej skall beviljas.

Under förutsättning av ömsesidighet kan regeringen förordna att medborgare i en viss främmande stat och den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där skall vara likställd med svensk medborgare i fråga om allmän rättshjälp.

9 b §

I fråga om kostnader för rättshjälp i sådana rättsliga angelägenheter rörande brott som behandlas utom riket gäller bestämmelserna i 9 § andra stycket 1-4. Detta gäller dock endast i den mån kostnaderna inte täcks genom någon försäkring eller ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten. Om den rättssökande har kallats till en domstol eller annan myndighet lämnas ersättning för resa och uppehälle även om personlig inställelse inte ålagts.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1994.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.

Prop. 1993/94:26

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs beträffande lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 a och 5 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

En i Sverige bosatt svensk medborgare, som i utlandet blivit utsatt för våldsbrott, har rätt att av beskickning eller konsulat få sådant ekonomiskt bistånd i anslutning till brottet som behövs för att han eller hon skall kunna ta till vara sin rätt.

Bistånd enligt första stycket får omfatta kostnader för utredning och bevisning samt för ersättning till ombud eller tolk.

5 a §

Den som fått bistånd enligt 4 a § skall till staten återbetala vad han eller hon mottagit endast om särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1994.

Härigenom föreskrivs att 1-3, 6 och 8 §§ lagen (1988:609) om målsägandebiträde skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

I mål om brott enligt 6 kap. brottsbalken skall, sedan förundersökning har inletts, ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde.

Om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av biträde, skall, sedan förundersökning har inletts, målsägandebiträde förordnas även i mål om

1. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa,

2. brott enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott.

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott enligt brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebiträde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

2 §

Målsägandebiträde får inte förordnas sedan åklagaren har beslutat att allmänt åtal inte skall väckas eller att sådant åtal skall

Målsägandebiträde får inte förordnas sedan åklagaren har beslutat att allmänt åtal inte skall väckas eller att sådant åtal skall

¹Senaste lydelse 1990:999.

läggas ned eller sedan åklagaren
avstått från att fullfölja talan mot
dom i målet.

läggas ned.

3 §

Målsägandebiträdet skall ta till
vara målsägandens intressen i
målet samt lämna stöd och hjälp
till målsäganden. *I målsägande-
biträdets uppgift ingår inte att*
bistå målsäganden med att föra
talan om enskilt anspråk i an-
ledning av brottet, om detta görs
av åklagaren.

Målsägandebiträdet skall ta till
vara målsägandens intressen i
målet samt lämna stöd och hjälp
till målsäganden.

Målsägandebiträdet skall bistå
målsäganden med att föra talan
om enskilt anspråk i anledning
av brottet, om detta *inte* görs av
åklagaren. *Målsägandebiträdets*
uppgift kvarstår även om talan
avskilts enligt 22 kap. 5 § rätte-
gångsbalken för att handläggas
som särskilt mål enligt reglerna
för tvistemål, såvida inte målet
handläggs enligt 1 kap. 3 d §
rättegångsbalken. Målsägande-
biträdets uppgift kvarstår också
om tingsrättens dom överklagas
endast i fråga om enskilt
anspråk.

6 §

Om ett målsägandebitråde för-
ordnas, ersätts målsägandens
därefter uppkommande kostnader
för bevisning och utredning med
anledning av talan om enskilt
anspråk i samma utsträckning
som om målsäganden beviljats
allmän rättshjälp med anledning
av en sådan talan.

Om ett målsägandebitråde för-
ordnas, ersätts målsägandens
därefter uppkommande kostnader
för bevisning och utredning med
anledning av talan om enskilt
anspråk *och, i fall där målsägan-*
debiträdets uppgift kvarstår en-
ligt 3 § andra stycket, för resa
och uppehälle i samband med in-
ställelse inför domstol, i samma
utsträckning som om målsägan-
den beviljats allmän rättshjälp
med anledning av en sådan talan.

8 §

Bestämmelserna i 31 kap. rät-
tegångsbalken om skyldighet för
den tilltalade eller annan att till
staten återbetala kostnader som

Bestämmelserna i 31 kap. rät-
tegångsbalken om skyldighet för
den tilltalade eller annan att till
staten återbetala kostnader som

enligt rättens beslut betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader enligt denna lag.

enligt rättens beslut betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader enligt denna lag. *I mål där målsägandebiträdet* uppgift kvarstår enligt 3 § *andra stycket gäller bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 1994.

Närvarande: hovrättspresidenten Bo Broomé, justitierådet Bo Svensson, regeringsrådet Arne Bækkevold.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 9 september 1993 har regeringen på hemställan av statsrådet Hellsvik beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag om utvidgad rätt till målsägandebitråde och förbättrat rättsligt bistånd till brottsoffer utomlands.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Cecilia Renfors.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde

Förslaget i lagrådsremissen innebär bl.a. att ett målsägandebitrådes uppgifter som huvudregel skall kvarstå även om målsägandens talan om enskilt anspråk avskiljs för att handläggas som tvistemål. Målsägandebitrådet skall också kunna fortsätta att biträda målsäganden när en fråga om enskilt anspråk överklagas till högre rätt.

Den föreslagna ordningen medför att målsägandebitrådet mera tydligt än hittills kommer att få en funktion inom systemet för rättslig hjälp. Det kan hävdas att avgränsningen av de fall då målsäganden får biträdeshjälp med sitt skadeståndsanspråk inte är helt rationell. Mera betänkligt är emellertid att målsägandens tillgång till biträde i de fall då det enskilda anspråket har skilts ut i processen leder till en viss obalans mellan parterna i målet.

Så länge det enskilda anspråket handläggs tillsammans med ansvarsfrågan är situationen normalt den att målsägandebitrådet hjälper målsäganden och en offentlig försvarare bistår den tilltalade beträffande det enskilda anspråket. Parterna är relativt jämställda, även om den tilltalade, om han förlorar, kan bli skyldig att betala staten kostnaden för försvararen intill det belopp som skulle svara mot grundavgift och tilläggsavgift (rättshjälpsavgift) vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen. Särbehandlas det enskilda anspråket, kan den offentlige försvararen inte längre i denna sin egenskap biträda svaranden. Denne kan visserligen ofta - men inte alltid - erhålla allmän rättshjälp och rätts-hjälpsbiträde. I så fall måste han emellertid i många fall bidra till kostnaderna genom att betala en ibland inte obetydlig rättshjälpsavgift; denna tillkommer utöver den tidigare nämnda återbetalningsskyldigheten. Detta kan leda till att han i vissa fall drar sig för att anlitat rättshjälpen. Genomförs remissförslaget får däremot målsäganden juridisk hjälp genom sitt biträde och viss annan rättshjälp utan att - bortsett från helt udda fall - betala någon del av kostnaden för detta.

Enligt lagrådets mening kan det ifrågasättas om denna ordning är förenlig med den viktiga principen om likställighet mellan parterna i en rättegång. Det är att märka att förmånsbehandlingen av måls-

äganden är knuten till dennes processuella ställning som sådan och inte tillkommer för att parera ett ekonomiskt underläge. Att det är angeläget att stödja den som har drabbats av brott bör inte få till konsekvens att han får en favör i en process mot den som har begått brottet i en tvist som gäller omfattningen av den kompensation som skall tillkomma honom.

En acceptabel - fastän alltså inte fullständig - likställighet kan uppnås genom att den offentlige försvararen som sådan får fortsätta att biträda svaranden även sedan det enskilda anspråket har kommit att handläggas separat - i första instans eller efter fullföljd till högre rätt. Närmare till hands kan emellertid ligga att behålla nuvarande ordning i fråga om målsägandebiträdets befogenheter och hänvisa målsäganden till att, liksom hans motpart, söka allmän rättshjälp och biträdesförordnande. I nästan alla fall kan man räkna med att målsägandebiträdet förordnas till biträde enligt rättshjälpslagen. Lagrådet förordar för sin del det senare alternativet.

Övriga förslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 september 1993	9
1 Inledning	9
2 Bakgrund	10
3 Översikt över gällande lagstiftning m.m.på brottsofferområdet	11
4 Rätten till målsägandebitråde	14
5 Målsägandebitrådet's uppgifter och processuella ställning	20
5.1 Talan om skadestånd som förs i samband med brottmålet	20
5.2 Skadeståndstalan som avskiljs från brottmålet	23
5.3 Målsägandebitrådet's uppgifter vid överklagande av dom	27
5.4 Vissa frågor om rättegångskostnader m.m.	31
6 Rättsligt bistånd till offer för brott som begåtts utomlands	33
6.1 Bakgrund till mina förslag	33
6.2 Utvidgade möjligheter till allmän rättshjälp för brottsoffer i utlandsangelägenheter	38
6.3 Utvidgad rätt till bistånd på platsen för brottet	43
7 Ekonomiska konsekvenser	45
8 Ikraftträdande m.m.	47
9 Upprättade lagförslag	48
10 Specialmotivering	48
10.1 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)	48
10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m.	49
10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde	50
11 Hemställan	53
12 Beslut	53

Bilagor

1 Sammanfattning av promemorian Ds 1992:24	54
2 Promemorians lagförslag	56
3 Förteckning av remissinstanser som yttrat sig över promemorian Ds 1992:24	62
4 Lagrådsremissens lagförslag	63
5 Lagrådets yttrande	69

.